

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
кафедра теорії та історії соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«СПРИЙНЯТТЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОЛОДДЮ ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСУ «РОЗ'ЄДНАНОЇ УКРАЇНИ»»

Спеціальність: 054 Соціологія
Освітня програма: «Соціальні технології»
Освітній ступінь: магістр
Кваліфікація: магістр соціології

Авторка: Панчук Алла Миколаївна,
студентка магістратури

Наукова керівниця: Мороз Євгенія Олегівна,
кандидат соціологічних наук, доцент

Магістерська робота допущена до захисту
рішенням кафедри теорії та історії соціології

Протокол № 10 від «19» травня 2025 р.

Зав. кафедри _____ проф. Судаков В.І.

Київ 2025

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано до захисту

підпис наукового керівника

ім'я, ПРІЗВИЩЕ наукового керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ЕК

підпис

ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Члени ЕК

підпис

ім'я, ПРІЗВИЩЕ

підпис

ім'я, ПРІЗВИЩЕ

підпис

ім'я, ПРІЗВИЩЕ

підпис

ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Секретар ЕК

підпис

ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Анотація

Дипломна робота аналізує уявлення української молоді про дискурс «роз'єднаної України» в онлайн-просторі. У першому розділі було опрацьовано концепції ідентичності та здійснено узагальнення і систематизацію актуальних даних з українських соціологічних досліджень, що фіксують регіональні відмінності у відчутті єдності. Другий розділ, присвячений мові ворожнечі в Інтернеті, показує, як агресивні вислови та регіональні ярлики каталізують поляризацію суспільства. Третій розділ презентує результати практичного дослідження з застосуванням методу глибинного інтерв'ю, де окреслено тригери (мовний конфлікт, «змагання травм», регіональні ярлики), спектр емоцій та шість стратегій зниження напруги — від особистої цифрової етики до міжрегіональних діалогів. Практичні висновки адресовано медіаосвіті й політиці державної консолідації. Отримані результати можуть бути використані у подальших дослідженнях вивчення уявлення молоді щодо єдності у розрізі регіону проживання.

Ключові слова: соціальна ідентичність, молодь, мова ворожнечі, поляризація, Інтернет.

Abstract

The thesis analyzes the perceptions of Ukrainian youth regarding the discourse of a "divided Ukraine" in the online space. The first chapter explores identity concepts and provides a synthesis and systematization of relevant data from Ukrainian sociological studies that record regional differences in the sense of unity. The second chapter, devoted to hate speech on the Internet, demonstrates how aggressive language and regional labeling act as catalysts for societal polarization. The third chapter presents the results of an empirical study using the in-depth interview method, identifying key triggers (language conflict, "competition of traumas," regional labeling), a spectrum of emotions, and six strategies for reducing tension — from personal digital ethics to interregional dialogues. The practical conclusions are aimed at media literacy initiatives and national consolidation policies. The findings may be

utilized in further research on youth perceptions of unity in relation to region of residence.

Keywords: social identity, youth, hate speech, polarization, Internet

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. РОЗДІЛЕНІСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНІСНОЇ КОНФІГУРАЦІЇ	9
1.1. Теоретичне розуміння соціальної ідентичності. Теорія соціальної ідентичності А. Тешфела та Дж. Тьорнера.....	9
1.2. Наратив «двох Україн» як прояв поляризації соціальних ідентичностей	15
РОЗДІЛ 2 МОВА ВОРОЖНЕЧІ В ІНТЕРНЕТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗКОЛУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	20
2.1. Мова ворожнечі як інструмент розмежування в цифровому просторі: емпіричні дослідження та теоретичні підходи.....	20
2.2. Мова ворожнечі в українському медіапросторі: конфлікт ідентичностей та практика спротиву	26
РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА НАРАТИВУ РЕГІОНАЛЬНОЇ РОЗ'ЄДНАНОСТІ В ІНТЕРНЕТІ ОЧИМА УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПРОВЕДЕННЯ ГЛИБИННИХ ІНТЕРВ'Ю)	30
3.1. Сприйняття молоддю дискурсів війни як чинника суспільного розмежування	32
3.2. Теми, що спричиняють регіональні напруження в молодіжному сприйнятті	33
3.3. Емоційне реагування молоді на травматизовані коментарі в онлайн-дискусіях	37
3.4. Позиції, що знаходять підтримку серед молоді в міжрегіональних онлайн-дискусіях .	40
3.5. Неприйнятні висловлювання міжрегіональних дискусій в оцінці молоді	43
3.6. Оцінка тональності міжрегіональних онлайн-обговорень у сприйнятті молоді	46
3.7. Мовні індикатори конфліктогенності в онлайн-коментарях за оцінкою молоді.....	49
3.8. Оцінка впливу мовних поділів на суспільну єдність.....	52
3.9. Стратегії подолання комунікативної напруги в умовах війни: погляд молоді	55
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	63
ДОДАТОК А	66
ДОДАТОК Б	71

ВСТУП

З початком широкомасштабної війни в Україні інформаційний простір перетворився не тільки на місце для спілкування та об'єднання, але й на платформу, де відтворюються наявні в суспільстві уявлення, стереотипи та дискусії, що породжують конфлікти. Зважаючи на зміцнення національної згуртованості, в інтернет-просторі, особливо в соцмережах, зберігаються уявлення про «дві України». Вони спираються на протиставлення «Заходу» та «Сходу», українськомовної та російськомовної спільнот, проєвропейської та пострадянської орієнтацій. Ці протиставлення не просто збереглись, а в деяких ситуаціях набули нового звучання.

Питання внутрішнього розколу, втілене в дискурсі «двох Україн», переосмислюється в цифрову еру, яка посилює соціальне відчуження. Інформаційна війна має потужний вплив на формування суспільної свідомості, особливо серед молоді як найбільш активної групи користувачів цифрового простору, яка й, відповідно, піддається впливу інформаційних атак найбільше. Інтернет, подібно до неконтрольованого і здебільше анонімного середовища, сприяє поширенню конфліктних висловлювань та мови ворожнечі. У таких умовах надзвичайно складно з'ясувати, чи беруть участь у цих обговореннях реальні користувачі, чи, можливо, за цим стоять маніпулятивні технології, включно з ботами. Тож, вивчення цього питання є ключовим не тільки для глибшого розуміння поляризаційних явищ й з огляду на формування соціальної ідентичності, а також здатності української молоді критично оцінювати повідомлення з Інтернету, розрізняти правдиву інформацію від маніпулятивних прийомів, реагувати на агресивні наративи, які поширюються онлайн.

У наукових дискусіях тематика соціальної ідентичності та технології інформаційної війни була широко висвітлена багатьма авторами. Зокрема, класичні теорії ідентичності представлені працями Дж. Міда, Ч. Кулі, П. Бергера, Т. Лукмана, Г. Тешфела і Дж. Тернера. Питання мови ворожнечі та її комунікаційної ролі у контексті сучасної України досліджують такі автори як Р.

Горбик, Ю. Крилова-Грек, Р. Кириченко та Ю. Гобова, які аналізують прояви агресивних наративів та їхній вплив на суспільну свідомість.

Зважаючи на численні наукові розвідки, невирішеною залишається проблема в уточненні того, як українська молодь сприймає дискурси «роз'єднаної України» в умовах поширення мови ворожнечі. Зокрема в аналізі її здатності критично оцінювати повідомлень з Інтернету, розрізняти правдиву інформацію від маніпулятивних прийомів, реагувати на агресивні наративи, які поширюються онлайн. Дослідження прагне не лише теоретично впорядкувати вже напрацьовані знання, але й практично конкретизувати на прикладі сучасного українського контексту. Аналіз досвіду молоді, її способів осмислення та висловлювання цих уявлень становить цінний вклад у розширене академічне та суспільне обговорення питань національної згуртованості, інформаційного середовища та суспільних наслідків. Ця оптика дає змогу не тільки побачити поточний стан, але й глибше усвідомити механізми, які вимагають критичного перегляду в контексті інформаційної політики та освітніх стратегій.

Об'єкт: дискурс «роз'єднаної України», представлений в Інтернеті.

Предмет: сприйняття українською молоддю інтернет-дискурсу «роз'єднаної України».

Мета даної роботи: виявити, як українська молодь інтерпретує та переживає дискурси «роз'єднаної України» в Інтернеті, зокрема в умовах поширення мови ворожнечі.

Завдання:

- здійснити огляд теоретичних підходів до розуміння соціальної ідентичності та поляризації в межах соціальних груп;
- здійснити огляд функціонування дискурсу «двох Україн» у сучасному суспільстві та проаналізувати актуальні уявлення українців щодо поточного рівня роз'єднаності;
- з'ясувати, як мова ворожнечі в онлайн-комунікації впливає на уявлення про соціально-регіональну поляризацію в українському суспільстві;

- охарактеризувати оцінкові судження української молоді щодо наративів регіональної роз'єднаності в Інтернеті.

Структура роботи: робота містить вступ, 3 розділи, перший розділ містить 2 підрозділи, другий розділ складається з 2-х підрозділів, у третьому розділі міститься 9 підрозділи, висновки, перелік використаних джерел (28 позицій), додатки (2 одиниці).

Апробація роботи: роботу було апробовано на Міжнародній науково-практичній конференції «Шевченківська весна – 2025» і представлено у тезах «Уявлення української молоді щодо дискурсів «роз'єднаної України» в Інтернеті, представлених в форматі травматизованого мовлення».

РОЗДІЛ 1. РОЗДІЛЕНІСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНІСНОЇ КОНФІГУРАЦІЇ

1.1. Теоретичне розуміння соціальної ідентичності. Теорія соціальної ідентичності А. Тешфела та Дж. Тьорнера

Можна з впевненістю стверджувати, що соціальна ідентичність як явище існує ще із часів формування перших людських общин. Коли наші предки почали об'єднуватись в групи, то саме асоціація себе зі своєю спільнотою забезпечувала сталість цих спільнот. І якби вони не відчували ніякої спорідненості саме з цими представниками свого виду, то нічого не заважало б їм постійно переходити з групи в групу. Яким чином такий стан речей вплинув би на історичний розвиток, прорахувати неможливо, але що можна сказати точно – це те, що було б точно якесь інше людство, не таке яким ми його знаємо зараз. З цього можна зробити висновок, що саме та реальність, яку ми спостерігаємо зараз – це наслідок появи соціальної ідентичності в наших предків.

Розглядаючи соціальну ідентичність як об'єкт наукового вивчення та теоретизування, це поняття є відносно молодим в науковому дискурсі. На думку С. Шостака, це було спричинено низькою соціальною мобільністю в традиційному суспільстві та його замкнутості [Шостак, 2000]. Згодом ж настало індустріальне суспільство, яке, за самим визначенням відрізняється від традиційного значно вищим рівнем соціальної мобільності [Галушко, 2005]. Людина отримала можливість обирати собі ту ідентичність, яку забажає, не прив'язуючись до однієї, як це було раніше. У постіндустріальну епоху ці процеси лише посилились. Внаслідок цього кожен індивід отримав перед собою набір соціальних самоідентифікацій, які він міг, залежно від ситуації, змінювати чи поєднувати навіть протягом одного дня. Така актуалізація явища соціальної ідентичності не могла не спричинити різкого зростання зацікавленості до неї як до наукового поняття. При чому на усіх рівнях – як на побутовому, так і на науковому [Ващинська, 2019].

Загалом, поняття ідентичності є об'єктом вивчення майже всіх соціальних наук, таких як філософія, історія, право. Проте найбільш розповсюджене це поняття саме в наукових дискурсах психології та соціології.

У соціології ідентичність завжди була і продовжує залишатися одним з головних понять. Її вивченню присвятили свій час безліч вчених. Як результат їхньої роботи можна виділити кілька поглядів на це поняття. Зокрема одним з них є інтеракціоністський підхід Дж. Міда та Ч. Кулі. Дослідники стверджували, що ідентичність – це продукт символічної взаємодії індивіда з навколишнім соціальним середовищем. Згідно з інтеракціоністським підходом ідентичність постійно змінюється і переосмислюється через мову, жести та інтерпретацію соціальних знаків. Ч. Кулі для пояснення ідентичності та ідентифікації вивів поняття «дзеркального Я» (looking-glass self), через яке науковець підкреслював, що людина усвідомлює себе через уявлення про те, як її сприймають інші [Cooley, 1998]. А Д. Мід пояснював механізм становлення «Я» через «рольове сприйняття» (role-taking) у комунікації, тобто кожен індивід усвідомлює себе через роль, яку вона «грає» у соціальній взаємодії з іншими [Мід, 2000]. Водночас, попри значущість такого підходу до визначення ідентичності, він не дає достатнього розуміння конфліктів та міжгрупових сутичок.

Постконструктивісти також мали своє бачення на соціальну ідентичність. Цей підхід, представлений працями М. Фуко, С. Холла, Дж. Батлера. Вони розглядають ідентичність як ефект дискурсу, що створюється мовою, а не передує їй. Постконструктивісти підкреслювали, що суб'єкти не володіють ідентичністю як сталою сутністю, а радше тимчасово займають певну позицію у мовному полі. Ідентичність тут є контингентною, фрагментованою, політично навантаженою. Особливо цінним є акцент на владній природі дискурсу, який формує можливі / неможливі форми соціального буття. В той же ж час постструктуралістський напрямок, репрезентований М. Фуко, Г. Голла, Дж. Батлер, попри розкриття владних аспектів дискурсу, пропонує недостатньо чітких механізмів для дослідження конфліктів ідентичностей, що особливо характерні цифровому виміру сьогоденної України.

Варто також згадати етносоціологічний погляд на соціальну ідентичність. У працях А. Сміта та Р. Брубейкера етнічна та національна ідентичність розглядаються як результат історичних наративів, колективної пам'яті, символічних репертуарів. А. Сміт підкреслює роль «етносів» як донаціональних одиниць, на основі яких формується нація, а Брубейкер вводить поняття «ідентифікації» як динамічного процесу, що залежить від ситуації, а не від фіксованої сутності. Цінність такого підходу полягає в тому, що він є продуктивним для аналізу регіональних розмежувань і сприйняття «іншого» в контексті історичних травм [Brubaker, 2000]. З іншого боку він не цілком задовольняє потреби аналізу стрімких динамічних змін ідентичності, що відчуває сучасна українська молодь.

У свою чергу соціальні конструктивісти, зокрема П. Бергер і Т. Лукман вважають, що всі складові соціальної реальності, у тому числі ідентичність, формується через постійний процес взаємодії та інтерпретації. Ідентичність — це результат інтерналізації «соціальних фактів», які самі по собі є продуктом повторюваних практик. Вона підтримується мовою, рутинізованими сценаріями поведінки, інституціоналізованими уявленнями про «нормальність». У цьому підході ідентичність постає як повсякденний і контекстуальний продукт соціальної дії [Berger, 1966]. Соціологи-конструктивісти надають цінний інструментарій для дослідження щоденних практик становлення ідентичності. Водночас ця оптика не враховує політизації соціальної ідентичності, особливо в умовах війни.

Найбільш доцільною для розгляду української дійсності є теорія соціальної ідентичності, розроблена у 1970-х роках британськими соціальними психологами Генрі Тешфелем та Джоном Тьорнером. Вона пропонує ясне тлумачення механізмів міжгрупових зіткнень, процесів соціальної категоризації та зіставлення, що є надзвичайно важливим в умовах інформаційної війни та конфліктних наративів.

Концептуальний внесок науковців сформував нову парадигму, яка змістила акцент із внутрішньоособистісних рис особистості на контекст

соціального включення — тобто належності до певної групи як першочергового джерела самовизначення. Наріжним каменем теорії Тешфела та Тьорнера є уявлення про те, що індивід, ідентифікуючи себе з певною соціальною групою, не просто вбирає її цінності чи норми — він активно формує уявлення про власне «Я» через призму порівняння цієї групи з «іншими» [Tajfel, 1979]. Цей механізм функціонує за рахунок соціальної категоризації, що дозволяє людині структурувати соціальну реальність, поділяючи інших на «своїх» і «чужих». Такий поділ слугує основою для соціальної ідентифікації, у межах якої індивід переймає колективну ідентичність, асоціюючи себе з певною групою.

Ці процеси є далеко не нейтральними. У цьому випадку, ідентичність виступає джерелом позитивної самооцінки, і для її збереження індивіди прагнуть позитивної диференціації своєї групи від «інших». Це породжує тенденцію до перебільшення відмінностей між групами та посилення упередженого ставлення до «чужих», навіть якщо міжгрупові відмінності є мінімальними — що продемонстрував знаменитий експеримент із "мінімальними групами" [Tajfel, 1971].

В експерименті, проведеному Генрі Тешфелем, об'єктом дослідженням були школярі, які навчались в одному навчальному закладі та були знайомі між собою. Учасникам спочатку запропонували пройти певне тестування, результати якого начебто стали підставою для розподілу їх на дві умовні групи. Зміст тесту та логіка формування груп приховувались від школярів. До того ж, учасники не знали, хто з однокласників опинився з ними в одній групі. Завданням кожного було розподілити гіпотетичну винагороду між двома іншими учасниками: один з них вважався представником «своєї» групи, інший — «чужої». Ідентифікація відбувалась не за іменами, а за умовними номерами. Розподіл нагород здійснювався за допомогою спеціальної таблиці, де співвідношення між сумами для обох отримувачів було сконструйовано таким чином, що збільшення винагороди для одного автоматично означало ще більше зростання для іншого. У таких умовах учасники зазвичай надавали перевагу тому, кого сприймали як «свого», навіть якщо це означало зменшення абсолютної суми нагороди для

нього — аби тільки «чужий» отримав ще менше. При цьому розподіляючий не знав ані особистості тих, кого нагороджував, ані критеріїв формування груп, ані сенсу самого винагородження. Втім, він демонстрував схильність діяти на користь «своєї» умовної групи. Таке явище отримало назву групового фаворитизму, тобто виявлення переваги до своєї групи та її представників, що ґрунтується винятково на самому факті приналежності до неї, навіть без реального знайомства чи об'єктивних підстав.

Надзвичайно важливим елементом у цій теорії є думка про те, що групова ідентичність здатна активізуватись ситуативно, залежно від контексту та зовнішніх обставин. Це означає, що у випадку зовнішньої загрози (наприклад, війни або інших подій) соціальна ідентичність може посилюватися. У той же час посилюється її конфліктний характер. У такому разі розширення дистанції з «іншими» стає механізмом захисту внутрішньої згуртованості, що дозволяє групі перенести загрозу. Але в той же час цей процес є джерелом радикалізації. В Україні такий процес є актуальним, тож така теорія слугує методичним підґрунтям для аналізу ситуації поляризації українського суспільства в онлайн-просторі.

У цьому ключі самі ж автори наголошують, що соціальна ідентичність не є детермінантною. Вона може змінюватися, перетинатися з іншими формами ідентичностей (гендерної, професійної, національної), а міжгрупові відносини — набувати кооперативного, а не виключно конфліктного характеру. У пізніших доповненнях до теорії підкреслюється роль самокатегоризації — здатності індивіда критично осмислювати своє включення до певної групи залежно від соціального контексту [Turner, 1987].

Варто згадати, що у межах теорії соціальної ідентичності, соціальні групи постають не лише як структурні одиниці соціальної реальності, а й як психологічні категорії, що формуються та функціонують завдяки процесам соціального сприйняття, категоризації та порівняння, а отже вони мають здатність формуватись та руйнуватись. Визначаючи соціальну ідентичність як частину самосприйняття, що базується на усвідомленні індивідом своєї

належності до певної групи, Тешфел і Тьорнер підкреслювали, що така ідентичність завжди супроводжується емоційною та оцінною значущістю цієї приналежності [Tajfel, 1982]. У цьому підході членство в групі стає джерелом позитивної самооцінки, а сам процес ідентифікації передбачає не лише прийняття спільних символів, цінностей і норм, але й певну межу між «своїми» та «іншими», яка забезпечує орієнтацію в соціальній реальності.

Формування соціальної групи відбувається шляхом соціальної категоризації — когнітивного процесу, у межах якого індивід розподіляє навколишній соціальний світ на узагальнені групи, надаючи їм значення. Після цього настає етап ідентифікації, коли людина ототожнює себе з певною соціальною спільнотою та засвоює відповідні їй норми поведінки. Третім етапом є соціальне порівняння: людина прагне підвищити самооцінку через позитивну оцінку своєї групи порівняно з «іншими», а це часто передбачає знецінення або навіть дискредитацію «чужих».

Водночас соціальні групи можуть зазнавати трансформацій або розпаду. Це відбувається, коли група втрачає здатність забезпечувати позитивну соціальну ідентичність або коли змінюється соціальний контекст, у якому функціонує групова належність. Індивіди можуть дистанціюватися від групи, яка стала об'єктом стигматизації чи втратила статус, і шукати нову ідентифікацію. Як зауважували Тьорнер та його колеги у подальшому розвитку теорії, процес самокатегоризації передбачає, що людина може переосмислити свою ідентичність і переорієнтуватися на інші, більш релевантні категорії [Turner, 1987]. Зрештою, у деяких випадках може відбутися декатегоризація — зняття жорстких меж між групами — через спільний досвід, комунікативну інтеграцію чи зовнішню загрозу. Саме в цьому контексті можливою стає консолідація на основі ширшої надгрупової ідентичності, наприклад, національної або громадянської.

У сучасних умовах, коли символічні розмежування часто набувають політичного чи медіа-вмотивованого характеру, теорія соціальної ідентичності дає змогу пояснити, як ідентичнісні процеси не лише відтворюють групові межі,

а й створюють потенціал до їх подолання. Цей підхід особливо продуктивний для аналізу ситуації поляризації в суспільстві, яке перебуває у стані воєнного конфлікту, регіонального суперництва чи інформаційної війни, де уявні межі між «своїми» та «чужими» набувають реальної соціальної ваги, що характерно для сучасного стану України, особливо в інтернет-просторі.

1.2. Наратив «двох Україн» як прояв поляризації соціальних ідентичностей

Проблема процесу руйнування соціальних ідентичностей певною мірою знаходить своє місце в обговоренні історичного формулювання та укорінення концепції про «дві України», котра зрештою стала користуватись як ключовий каталізатор поділу України на Західну та Східну. Поняття «двох Україн» було активно обговорюване із прийняттям України незалежності, і з того часу регулярно ставало об'єктом палких дискусій. Це набувало особливої гостроти, коли заходило питання про державний курс та політичне спрямування країни. Дискусія навколо поляризації українського суспільства: чи справді наша країна поділена на два чіткі частини, чи цей розділ є скоріше штучним, а не природнім явищем, викликала жваві дебати в науковому середовищі, засобах масової інформації та політикумі.

Звертаючись до переконань науковців, віднаходимо концепцію Миколи Рябчука, де український простір розділений на два геополітичні полюси — Захід та Схід. Їхніми центрами, як він вважає, є Львів та Донецьк. Ці осередки, згідно з автором, слугують уособленням географічних та геополітичних маркерів «двох Україн», задаючи просторові рамки для справжніх територій, заселених різними людьми з різними ідентичностями та ідеологіями. [Рябчук, 2003]. М. Рябчук наголошує, що традиційне розмежування на «Схід» та «Захід» стає особливо виразним, коли мова ведеться про Донбас і Галичину, що постають найяскравішими зразками цих культурно-ідейних антитез [Рябчук, 2011]. Виходячи з цього, ментальна межа не перетинає всю Україну, а зосереджується в кількох найбільш полярних регіонах, де розбіжності у переконаннях та ціннісних орієнтирах є найбільш вираженими.

Окреслюючи місце України у європейській карті регіональних поділів, її часто порівнюють з «трьома Бельгіями», «чотирма Фінляндіями» та «вісьмома Іспаніями», таким чином підкреслюючи, що територіальна строкатість українського простору корелює з типологією багатьох інших країн, які мають чітку регіональну диференціацію [Римаренко, 2017]. Розвиваючи цю тезу, Олена Кривицька зауважує, що Україна — не виняткова в контексті регіональних відмінностей. Подібні розбіжності присутні в будь-якій країні, де для цього є історичні передумови, включаючи поліетнічний багаторелігійний склад населення, нерівномірність соціально-економічного поступу, відмінні геокультурні та геополітичні спрямування [Кривицька, 2008]. Таким чином, внутрішня неоднорідність України розкривається не як виняток, а як відображення типових рис, притаманних державам, де співіснують різні культури та центри впливу.

Проблема «роз'єднаної України» більшою мірою полягає у тому, наскільки такі відмінності несуть небезпеку. Для розуміння наслідків Кривицька О. згадує, що уникнення вирішення проблеми «розколу», без зупинки процесу вироблення та закріплення негативних взаємоуявлень та стереотипів, годі чекати на швидкий рух країни вперед, на потужний соціальний та економічний злет. Проте основною загрозою, що несе собою така поляризованість, використання ворогами таких розбіжностей у досягненні власних цілей. Особливу небезпеку це несе в період ведення війни, де є ризик втрати територіальної цілісності країни, а разом з ним єдності громадянської нації [Кривицька, 2008]. У цьому ключі підтверджується теза дослідниці, що у разі початку серйозних змін та загострень суспільної ситуації проблема «розколу країни» виходить на перше місце.

Для оцінки поширеності наративів про «розділену Україну» та рівень довіри в них населення Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) регулярно моніторить ситуацію, використовуючи соціологічні опитування (див. Рис.1). Одне із них, що датується 2024 роком, отримало результати, згідно з якими 15% опитаних вважають, що наразі доречно вести мову про роз'єднаність

серед населення. Ще 36% респондентів характеризують поточну ситуацію як таку, що поєднує у собі елементи єдності та роз'єднаності в рівній мірі.

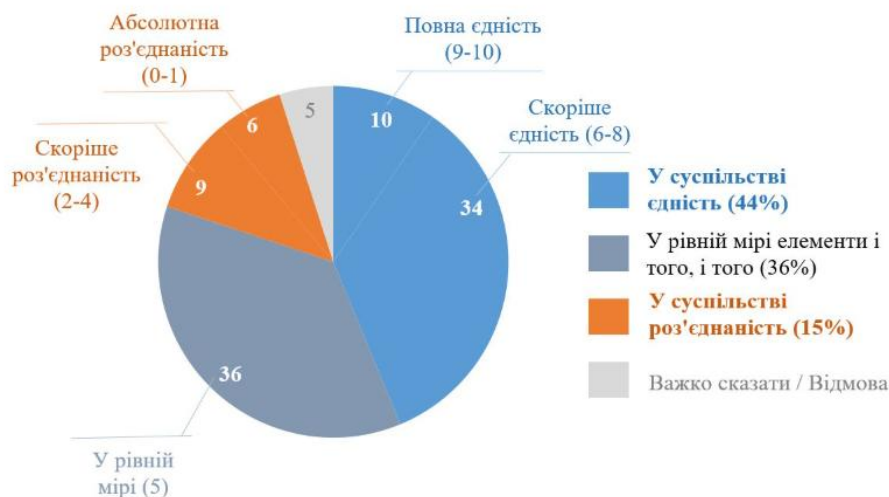

Рис. 1. Оцінка рівня єдності українського суспільства

Джерело: Київський міжнародний інститут соціології [КМІС, 2024]

Окрім того, спостерігається виразна тенденція до зниження оцінки єдності зі сходу на захід, зокрема роз'єднаність у суспільстві бачить 8% мешканців заходу та 25% сходу (див. Рис.2).

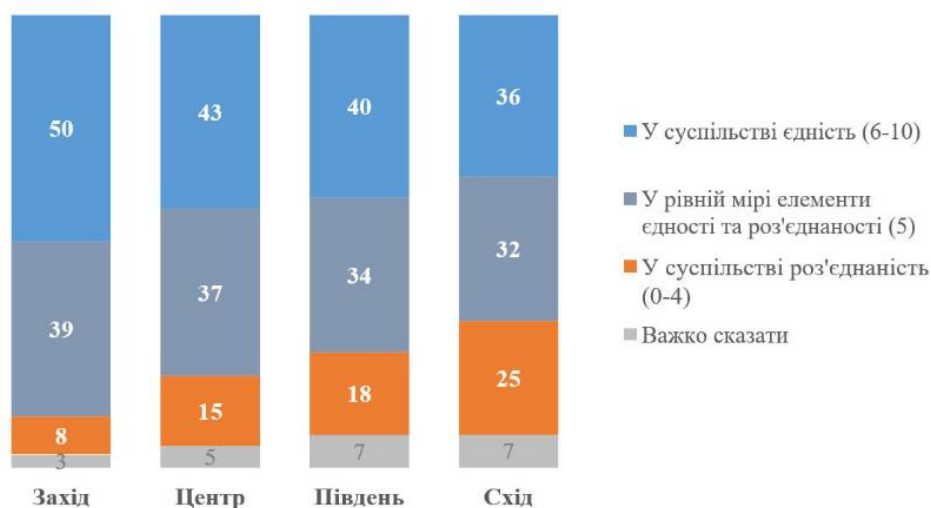

Рисунок 2. Оцінка рівня єдності українського суспільства у розрізі регіону проживання

Джерело: Київський міжнародний інститут соціології, [КМІС, 2024]

На відкрите запитання щодо причин цієї роз'єднаності 11% жителів сходу вказали на «регіональні розбіжності (протиставлення Захід - Схід), тоді як відповідна частка на заході становить 5%, у центрі — 4%, на півдні — 2%, а по

Україні загалом — 4% [КМІС, 2024]. Дані опитування дають розуміння, що попри високий рівень консолідації українського суспільства та навіть в умовах зовнішньої небезпеки, регіональні пріоритети та бачення «двох Україн» нікуди не поділося, а й надалі присутні та виражаються у масових оцінках стосовно єдності в суспільстві.

Стратегічна ціль держави та громадянського суспільства — інституційне укорінення практик міжрегіональної взаємодії. Критичне медіаграмотність, відкриті публічні обговорення є надзвичайно важливими. У них різні історичні наративи та культурні коди мають співіснувати разом, без вибудовування пріоритетів та ієрархій. Лише шляхом перетворення регіональних різноманіт на об'єднуючу силу Україна зуміє знешкодити зовнішні спроби впливати на «лінії злому» та гарантувати стійкий розвиток у повоєнний час.

Висновки до першого розділу

Отже, перший розділ було присвячено всебічному теоретичному розгляду соціальної ідентичності як багатоаспектного явища, що виникає на стику індивідуального досвіду, дискурсивних практик та приналежності до групи. Аналіз традиційних перспектив дослідження ідентичності дав змогу розкрити її визначальне значення в суспільній організації, символічному оформленні дійсності та окресленні границь між «своїми» та «чужими». Винятково важливим став внесок теорії соціальної ідентичності Тешфела та Тьорнера. Вони зосередили увагу на тому, як групова приналежність стає активною в різних ситуаціях, а також на ролі соціальної категоризації та порівняння, які впливають і на єдність, і на виникнення конфліктів. У цьому розгляді було з'ясовано, що соціальна ідентичність — не щось незмінне, а радше рухлива конфігурація, яка реагує на зовнішні виклики, включно з війною.

Аналіз концепції наративу «двох Україн» як виразу поляризації соціальних ідентичностей виявив багатовимірність цього феномену. Використанні праць М. Рябчука, О. Кривицької та інших авторів, а також соціологічних звітів КМІС дало змогу встановити, що уявлення про «розділену Україну» не тільки виникло

завдяки медіа та політичним маніпуляціям, а й міцно засіло у свідомості суспільства, позначаючись регіональними відмінностями. Було наголошено, що ця роз'єднаність не є винятком, а доволі характерна для багатьох країн неоднорідним культурним простором. Складність полягає не в наявності відмінностей, а в трактуванні їх як небезпечних та взаємнонесумісних.

РОЗДІЛ 2 МОВА ВОРОЖНЕЧІ В ІНТЕРНЕТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗКОЛУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Мова ворожнечі стала невід'ємною частиною комунікаційного простору в умовах цифрової епохи, зокрема в Інтернеті, де поширення інформації відбувається блискавично. Особливо актуальним це явище стало для українського суспільства, що переживає період трансформації, війни та пошуку національної єдності. У віртуальному просторі агресивна риторика часто спрямована не лише проти зовнішнього ворога, а й проти окремих соціальних, культурних чи регіональних груп усередині країни. Це створює ґрунт для посилення суспільної напруги та поляризації.

Однією з найбільш деструктивних тенденцій у цьому контексті є розкол між умовними «Сходом» і «Заходом» України, який активно репродукується та підсилюється в мережевих дискусіях. Риторика, заснована на упередженнях, стереотипах і образливих узагальненнях, слугує каталізатором для поглиблення недовіри між регіонами. У віртуальному середовищі часто можна зустріти негативні висловлювання, що узагальнюють жителів окремих областей на основі мовних, політичних чи культурних відмінностей. Це сприяє формуванню викривлених образів «іншого» та підживлює атмосферу неприйняття.

Інтернет, як майданчик для вільного висловлення думок, водночас є простором, де легко губляться етичні межі комунікації. В умовах анонімності користувачі часто дозволяють собі висловлювання, які вони ніколи не виголосили б у реальному житті. Це призводить до нормалізації мови ворожнечі та формування токсичного онлайн-середовища, яке має реальний вплив на міжрегіональні відносини та соціальну згуртованість.

2.1. Мова ворожнечі як інструмент розмежування в цифровому просторі: емпіричні дослідження та теоретичні підходи

У науковому дискурсі поняття мови ворожнечі постає як складне й багатогранне явище, тісно пов'язане з соціальними ідентичностями, політичними процесами та цифровим середовищем.

Робота Романа Горбика досліджує мовні практики в коментарях до новин на українських онлайн-платформах, демонструючи, як через напіванонімне середовище формується етнолінгвістична поляризація. Автор застосовує теорію етнолінгвістичної ідентичності, щоб пояснити, чому коментатори схильні різко розмежовувати «своїх» і «чужих», особливо на тлі мовного питання. Ці онлайн-дискусії, як показує дослідження, часто виходять за межі раціональної аргументації та набувають емоційно ворожого характеру. Це створює підґрунтя для посилення регіонального поділу в українському інформаційному просторі [Горбик, 2018]. З огляду цього, праця Р. Горбика видається надзвичайно актуальною для України, оскільки зосереджується на способах етнолінгвістичного розрізнення «свого» та «чужого» в Інтернеті. Використання теорії етнолінгвістичної ідентичності дає можливість точно визначити, як спілкування у соцмережах підсилює негативні стереотипи, особливо в контексті мовної проблематики. Цінність праці полягає у чіткому зображенні напіванонімної ворожнечі, яка утверджує розділення на «ми» та «вони».

Дослідниця Юлія Крилова-Грек, до прикладу, у своєму дослідженні розглядає психолінгвістичний вимір мови ворожнечі, зосереджуючись на непрямій та маніпулятивній агресії в ЗМІ. Вона аналізує тексти, в яких відкрита ворожість маскується під сарказм, іронію або оцінювальні судження, що ускладнює виявлення таких повідомлень. Особливу увагу авторка приділяє впливу таких висловлювань на психіку споживача інформації, зазначаючи, що прихована агресія має не менш руйнівні наслідки. Цінність цієї роботи полягає у виявленні мовних патернів, які підтримують наративи ненависті, навіть за умов зовнішньої нейтральності. Таким чином, мова ворожнечі постає не лише як відкритий напад, а й як тонкий інструмент інформаційного впливу [Крилова-Грек, 2022]. Дослідження Ю. Крилової-Грек заслуговує на особливу увагу, зокрема з огляду на її аналіз замаскованих видів агресії, як-от сарказм, іронія, оцінювальна мова. Ці різновиди, як правило, «вислизують» від автоматизованих систем виявлення мови ворожнечі, хоча дуже часто трапляються в українській онлайн-комунікації. У нинішніх умовах такий підхід видається вкрай важливим

для створення механізмів протидії прихованим, але впливовим формам риторичного насилля.

У статті Р. Кириченка та С. Сальникової простежується динаміка агресивного дискурсу в російських провладних медіа щодо України та Заходу за період з 2000 до 2022 року. Автори демонструють, як із роками трансформувалася риторика: від зневажливого ставлення до латентної агресії, а згодом до відкритих закликів до конфронтації. Дослідження виявляє системну побудову ворога через негативні стереотипи та спрощення образу «іншого». Особливе місце займає створення інформаційних меседжів, які апелюють до страху, національної гордості та історичної пам'яті. Це формує цілісну картину державної пропаганди, що використовує мову ворожнечі як засіб контролю суспільної свідомості [Кириченко, 2023]. Попри ключове значення цього дослідження як історико-дискурсивного аналізу змін, його пряма аналітична цінність для глибшого розуміння внутрішніх українських процесів є дещо обмеженим. Воно скоріше слугує ілюстрацією зовнішньої небезпеки, ніж виявлення внутрішнього суспільного розколу.

Інша дослідниця, Юлія Гобова, у своїй праці досліджує східно-західну дихотомію в контексті внутрішнього українського конфлікту. Авторка звертає увагу на те, як історичні наративи та культурні відмінності підсилюються мовними формулами, що закріплюють уявлення про «інших» як загрозливих або чужих. Мова ворожнечі тут виконує роль механізму соціального розмежування та легітимізації конфлікту. У своїх висновках дослідниця наголошує на небезпеці кодифікації таких поділів у суспільній свідомості. Вона також акцентує на необхідності переосмислення мовної політики як інструменту національного примирення [Гобова, 2018]. Її праця заслуговує на поглиблене осмислення, зважаючи на акцент, що зроблено на дихотомії «Схід-Захід» як ключовому нарративному інструменті внутрішнього розколу. Вона переконливо демонструє, як культурні приналежності перетворюються на чинники символічного протистояння, що виправдовує внутрішню конфронтацію. Її метод виглядає

надзвичайно ефективним для аналізу інформаційних зіткнень, де слово відіграє роль не тільки засобу передачі інформації, а й формуванню світогляду.

Дослідження Городничої, Ольховик і Гергула здійснило лінгвістичний аналіз медійних текстів слов'янського походження, що містять елементи мови ворожнечі. Автори виявили поширення емоційно забарвлених лексем, що асоціюються з ворожими стереотипами, а також метафоризацію «чужого» як загрози. Робота зосереджується на лексико-семантичному рівні, підкреслюючи систематичність вживання дискримінаційних одиниць у медіа. Важливим є також висновок про транснаціональний характер цих тенденцій, зокрема у контексті російсько-української інформаційної війни. Автори пропонують лінгвістичні інструменти для виявлення та протидії мові ненависті [Городнича, 2020]. Їхнє дослідження корисне для впорядкування мовних проявів агресії, але зосереджується головним чином на формальному аналізі лексичного складу й утримується від глибшого тлумачення соціальних чи культурних чинників. Воно може бути корисним як додатковий засіб, однак не пояснює чому саме ці мовні конструкції використовуються в конкретний час з конкретними наслідками.

У статті Шульської та співавторів аналізується функціонування мови ворожнечі в українському внутрішньому медіапросторі під час війни. Дослідники виокремлюють найчастотніші теми, які супроводжуються проявами мови ненависті: військові події, ставлення до переселенців, та національна ідентичність. Вони наголошують на тому, що мова ворожнечі може поширюватися як свідомо, так і несвідомо — через репостинг, коментування або навіть вибір термінології. Цікаво, що автори акцентують на «звиканні» аудиторії до агресивної риторики як нормальної частини дискурсу. Це становить загрозу для демократичного розвитку суспільства та толерантного спілкування [Шульська, 2023]. Цей пункт, на відміну від багатьох, вказує на загрозову тенденцію: перетворення агресивного мовлення на звичайне явище, що є однією з найбільших небезпек для суспільства, що пережило травматичний досвід. У такому контексті стаття є цінною з методологічної та аналітичної точки зору для розуміння українського контексту.

Тетяна Кузнєцова ж, зокрема, аналізує, як мас-медіа конструюють «реальність ненависті» через формування смислових полів, у яких ворожість стає нормою. Вона стверджує, що мова ворожнечі не просто транслює негатив, а й створює когнітивну рамку, що змінює сприйняття дійсності. У роботі приділяється увага нарративам, які з'являються у новинних сюжетах та аналітичних програмах. Авторка аргументує, що через повторення агресивних схем мислення формуються нові моделі суспільної взаємодії, які підсилюють розкол у суспільстві [Кузнєцова, 2022]. Тож не можна заперечити актуальність дослідження особливо в умовах воєнної комунікації та інформаційних маніпуляцій.

На завершення, дослідження П'єррі, Лучері, Джіндала та Феррари (2022) звертає увагу на поширення пропаганди та дезінформації у Facebook та Twitter під час вторгнення Росії в Україну. Автори застосовують методи аналізу великих даних для виявлення бот-мереж, які поширюють агресивні нарративи та мову ворожнечі. Дослідження показує, що частина контенту була скоординованою кампанією із застосуванням однакових повідомлень, спрямованих на делегітимізацію української сторони. Значна роль при цьому належить візуальним мемам, гаслам і ключовим словам, що формують і закріплюють поляризоване сприйняття [П'єррі, 2022]. Робота є важливим внеском у розуміння цифрової архітектури мови ненависті в умовах сучасних конфліктів. Їхній аналіз є ключовим для усвідомлення світових тенденцій, діяльності ботів та пропагандистських мереж. Проте його внесок у дослідження глибинних механізмів внутрішньої ідентифікаційної поляризації є значно меншим.

Загалом, розглянуті дослідження демонструють, що мова ворожнечі в онлайн-просторі слугує не лише засобом риторики, а й способом символічного конструювання суспільної реальності. Вона не лише передає несхвалення щодо іншої групи, а й закріплює певні зразки соціальної ідентифікації, де «свої» та «чужі» розрізняються за мовними, регіональними, ідеологічними маркерами. Корисним є також розуміння міждисциплінарних методів, від психолінгвістичних до когнітивної соціології, що дають змогу розглянути глибше

процес формування упередженого бачення «іншого» та те, як це проявляється в мовленні.

Поняття мови ворожнечі активно досліджується в межах таких дисциплін, як психолінгвістика, соціолінгвістика, дискурс-аналіз і комунікативістика. Теоретики підкреслюють, що мова ворожнечі є не лише відображенням емоцій, а й інструментом впливу, який нав'язує соціальні ідентичності та легітимізує насильство. Особливої уваги заслуговує психолінгвістичний підхід, який вивчає механізми сприйняття агресивної лексики, її приховані маніпулятивні форми та вплив на формування суспільної думки. У сучасних дослідженнях дедалі частіше акцентується на опосередкованих формах мови ворожнечі — метафорах, евфемізмах і натяках, які ускладнюють виявлення прямої агресії [Львова, 2018]. Таке наповнення особливо характерне українському цифровому простору.

Семіотичний підхід розглядає мову ворожнечі як систему знаків, у якій певні слова набувають специфічного ідеологічного навантаження в залежності від контексту. У межах цього підходу важливою є також роль інтерпретанта — отримувача повідомлення, який надає тексту певного сенсу, що може посилювати або послаблювати агресію. Увага приділяється також стратегіям побудови дискурсу: виділяють поляризацію, дегуманізацію, створення образу ворога, що активує негативні емоції у споживача інформації. Мова ворожнечі виступає складовою ширшого механізму соціального контролю, здатного легітимізувати насильницькі дії в очах спільноти.

Когнітивний підхід дозволяє аналізувати, як стереотипи й категоризація формують основи ворожих висловлювань. Згідно з цим підходом, мова ворожнечі виникає внаслідок операцій узагальнення, гіперболізації та редукції, які подають цілу соціальну групу як однорідний носій небезпеки. Такі моделі мислення формуються завдяки постійному повторенню у медійному просторі й закріплюються в уявленнях аудиторії. У цьому контексті поляризація українського суспільства на «Захід-Схід» чітко відтворює стереотипне узагальнення, що закріпилось в Інтернеті. Таким чином, когнітивна структура ненависті виявляється стійкою і відтворюваною.

Дискурсивно-аналітичні дослідження акцентують увагу на мовних маркерах, інтонаційних особливостях і синтаксичних структурах, які супроводжують прояви мови ворожнечі. Дискурс мови ненависті часто включає модальність категоричних суджень, використання узагальнень, гіпербол та нормативної лексики. Його мета — не просто висловити неприйняття, а створити відчуття загрози від іншої групи. Такі особливості мови ворожнечі легко адаптуються до форматів новин, блогів, коментарів, що підвищує їхню ефективність у медіа. Особливо онлайн-дискусії характеризуються таким спектром інструментів, що створюють дихотомії «свій» / «чужий».

2.2. Мова ворожнечі в українському медіапросторі: конфлікт ідентичностей та практика спротиву

Український онлайн-простір демонструє зростання проявів мови ворожнечі, особливо у періоди політичної та соціальної нестабільності. Війна на сході України, анексія Криму та повномасштабне вторгнення Росії стали каталізаторами появи нових форм лінгвістичної агресії. Особливістю є поєднання прямої та завуальованої ворожнечі в коментарях, новинних заголовках та блогах.

У соціальних мережах мова ненависті набуває форми мемів, фотожаб, слоганів і символів, що пришвидшує її розповсюдження. Вона стає частиною цифрової культури, що охоплює як підліткову, так і дорослу аудиторію. Особливо активними в поширенні агресивних меседжів є Telegram-канали та коментарі до новин у Facebook і YouTube. Водночас алгоритми платформ не завжди ефективно реагують на такі прояви, дозволяючи їм накопичуватись [Шабатура, 2024].

Окрему проблему становить інституціоналізація мови ворожнечі в деяких онлайн-медіа. Деякі видання навмисно формують матеріали з акцентом на негативі, використовуючи мову ворожнечі для збільшення переглядів і провокації емоційного відгуку. Такі практики сприяють закріпленню агресивного мовлення як норми та підживлюють суспільну поляризацію. Щобільше, аудиторія часто сприймає ці повідомлення як об'єктивну реальність.

У публічному онлайн-дискурсі дедалі частіше трапляються ворожі висловлювання щодо внутрішніх груп — переселенців, мешканців окремих регіонів і т.д. Участь політиків, журналістів і лідерів думок у таких дискусіях легітимізує подібні висловлювання. Як наслідок — загострення ворожнечі всередині суспільства.

Конфліктність між умовно визначеними «східними» та «західними» регіонами України часто стає об'єктом спекуляцій в Інтернеті, що є одним із ключових векторів прояву мови ворожнечі. Формується уявлення про несумісність цінностей та поглядів мешканців цих регіонів, що підживлює мовні конфлікти. Створюються бінарні опозиції, у якій один регіон постає, до прикладу, як патріотичний і прогресивний, а інший — як радянсько-орієнтований і загрозовий. Це посилює регіональну поляризацію та підвищує рівень внутрішньої агресії.

Особливо помітною є роль мовного питання у створенні розмежування між регіонами. Вживання української чи російської мови часто трактується не як комунікативна особливість, а як прояв політичної лояльності. Це провокує появу висловлювань мови ворожнечі. У такий спосіб конфлікт мови перетворюється на конфлікт ідентичностей. Онлайн-простір лише підсилює ці протистояння, транслюючи їх широкій аудиторії.

Мова ворожнечі має довготривалі наслідки як для окремих осіб, так і для суспільства загалом. Вона сприяє знеособленню, стигматизації та виключенню цілих груп населення з громадського життя. Це поглиблює недовіру, соціальну ізоляцію та радикалізацію. У довгостроковій перспективі мова ворожнечі підриває стабільність і єдність суспільства [Ісакова, 2016].

Для подолання цих наслідків важливо реалізовувати системну медіа-освіту, що формує навички критичного мислення та цифрової етики. Поширення ініціатив з перевірки фактів, боротьби з фейками та мови ненависті є ефективним інструментом. Важливу роль відіграє і залучення самих медіа до процесу саморегуляції.

Правова відповідальність за розпалювання ворожнечі також залишається важливою складовою. В Україні вже діють законодавчі норми, що передбачають покарання за дискримінаційні висловлювання, але вони потребують доопрацювання та ефективного застосування. Особливої уваги вимагає моніторинг медіа-простору, включаючи соціальні мережі. Це дозволяє виявляти проблемні тенденції на ранньому етапі.

Крім того, варто розвивати міжрегіональні діалоги, підтримку культурного обміну та громадські ініціативи, що сприяють порозумінню. Заохочення до емпатії, включення наративів солідарності та співпереживання у публічний дискурс здатне знизити градус агресії. У цьому контексті освіта, культура й медіа можуть відіграти конструктивну роль у трансформації мови ворожнечі на мову взаєморозуміння. Лише комплексний підхід дозволить зменшити вплив цього деструктивного явища.

Висновки до другого розділу:

Отже, другий розділ, присвячений питанню мови ворожнечі в Інтернеті як соціального інструменту, що поглиблює розкол в українському суспільстві. Здійснений аналіз праць демонструє, що мова ворожнечі в Інтернеті не зводиться лише до прямолінійної агресії, а й маскується під завуальовані прийоми – іронію, сарказм, метафори і т.п. Ці засоби ускладнюють ідентифікацію, проте разом з тим не зменшують їхнього руйнівного впливу. Найбільше тривожить те, що подібні практики стають звичайними: агресивні висловлювання все частіше вважаються нормою в онлайн-спілкуванні, що стирає моральні кордони та ускладнює створення здорового середовища для комунікації.

В українському контексті це питання стає надзвичайно актуальним через ведення гібридної війни, дезінформаційні кампанії та регіональні розбіжності, що активно використовуються у онлайн-дискусіях. Виділено мовну приналежність як тригер для поділу на «своїх» та «чужих».

Регіональні упередження, своєю чергою, підтримують відчуття непримиренності в поглядах жителів різних куточків держави. Наголошено й на

можливих способах боротьби з ворожим наративом: від культивування критичного мислення до покращення цифрової етики. Отже, вдалось прослідити думку, що мова ворожнечі в Інтернеті є не лише результатом суспільних змін, але й вагомим фактором, який впливає на єдність у суспільстві, та вимагає всебічної протидії з використанням освітніх, культурних, правових та технологічних засобів.

РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА НАРАТИВУ РЕГІОНАЛЬНОЇ РОЗ'ЄДНАНОСТІ В ІНТЕРНЕТІ ОЧИМА УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПРОВЕДЕННЯ ГЛИБИННИХ ІНТЕРВ'Ю)

Актуальність дослідження пояснюється тим, що в умовах гібридної війни суспільство піддається інтенсивному інформаційному впливу, де комунікація стає потужним важелем впливу, здатним як об'єднувати, так і розділяти населення. Ключовими постатями тут виступає молодь як такі користувачі онлайн-простору, які демонструють найбільшу чутливість до трансформацій інформаційного поля та є схильними до впливу агресивної комунікації. У цьому просторі розгортається бурхливий процес становлення їхньої соціальної ідентичності, через категоризацію, дихотомію «своїх» / «чужих» та обирання позиції в протистоянні. Дослідження сприйняття молоддю міжрегіональних дискусій дають розуміння, як інформація, зокрема маніпулятивні та штучно створені конфлікти, має вплив на конструювання соціальних установок та загострення суспільних внутрішніх протиріч. Дослідження набуває особливого значення, враховуючи гостру потребу в підвищенні рівня медіаграмотності та удосконалення навичок критичного аналізу. Це дасть змогу ефективно протидіяти інформаційним загрозам, відрізнити маніпулятивні техніки та зм'якшувати наслідки травми, спричиненої війною.

Дослідження здійснювалось з використанням якісних методик, що мали на меті виявити сприйняття української молоді щодо дискурсу «роз'єднаної України». Основним методом збору емпіричних даних стали структуровані інтерв'ю. Це дало змогу планомірно та послідовно розкрити глибинні переконання респондентів, дізнатись про їхнє особисте сприйняття ситуації, що обговорюються.

Головним критерієм відбору була приналежність до вікової групи молоді, тож було прийнято рішення встановити вікове обмеження 18-24. Нижня межа такого вікового обмеження обумовлюється повноліттям, аби можна було безперешкодно опитувати респондентів, не витрачаючи зайвого часу та ресурсів

на згоду від батьків/опікунів, оскільки інструментарій містив образи, ненормативну лексику тощо. Верхня межа зумовлена визначенням молоді від ООН [The State of Youth in Ukraine, 2019: с.7]. Відбір учасників дослідження проводився методом снігової кулі, адже такий підхід виявився найефективнішим для цього дослідження, беручи до уваги особливості цільової групи. Оскільки тема дослідження може бути чутливою для багатьох учасників, обраний метод збору респондентів здатен допомогти краще встановити довірливі стосунки з інтерв'юером завдяки рекомендаціям їхнього близького оточення.

У період з 18 березня по 2 квітня було проведено 17 глибинних інтерв'ю із загальною тривалістю починаючи від 20 хвилин до 50. Формат інтерв'ю було обрано онлайн із застосуванням інструментів платформи Zoom, зважаючи на безпекову ситуацію, а крім того, тому що цей спосіб гарантує комфорт та гнучкість, не вимагає значних часових ресурсів та фінансів для респондентів.

Аналіз зібраних даних здійснено через виділення тенденцій та повторюваних відповідей щодо розуміння стану речей, які послужили для опису поставлених дослідницьких питань, зокрема таких:

- Чи фіксує молодь присутність у цифровому просторі дискурсів, що репрезентують війну в Україні як джерело внутрішньосупільних розмежувань?
- Які теми або висловлювання вважаються молоддю такими, що провокують непорозуміння або конфлікти між людьми з різних регіонів?
- Які домінуючі емоції виникають у молоді, коли ті стикаються з агресивними/травматизованими коментарями, що підсилюють регіональні поділи?
- Які точки зору, представлені в онлайн-дискусіях між регіонами, знаходять підтримку серед молоді?
- Які аргументи, представлені в міжрегіональних дискусіях, молодь відносить до неприпустимих?

- Як респонденти оцінюють тональність представлених онлайн-обговорень, які стосуються міжрегіональних конфліктів?
- Які мовні маркери та стратегії спілкування молодь визначає у коментарях з регіональним акцентом як такі, що мають ознаки агресії, образи та травматичного змісту?
- Як молодь оцінює вплив комунікативних практик, пов'язаних із регіональним розмежуванням, на загальну суспільну згуртованість?
- Які стратегії подолання комунікативної напруги бачать молоді українці у контексті воєнного часу?

Одержані результати не мають репрезентативного характеру, тож їх не можна перенести на українську молодь загалом, адже дослідження проводилось із якісним розвідувальним наміром. Воно не претендує на всеохопне та глибоке вивчення дискурсу розколу українського суспільства, а скоріше прагне окреслити певні напрями для подальших досліджень цієї комплексної, багатогранної проблеми, що тісно переплетена з щоденним досвідом молоді в умовах російсько-української війни, їхньою чутливістю до інформаційного тиску, емоційні відповіді на онлайн-обговорення та необхідність підтримки відчуття об'єднаності в умовах комунікативної поляризації.

3.1. Сприйняття молоддю дискурсів війни як чинника суспільного розмежування

Війна — це не тільки безпосередньо бойові дії, це також вчинення операцій із інформаційного тиску, тож вона часто сприймається як чинник внутрішньої соціальної напруженості. З метою отримання уявлень молоді щодо таких суджень, перше дослідницьке питання було сформульовано так: «Чи фіксує молодь присутність у цифровому просторі дискурсів, що репрезентують війну в Україні як джерело внутрішньосуспільних розмежувань?». Під час інтерв'ю не було зафіксовано жодних розбіжностей у відповідях, тобто усі респонденти одноголосно засвідчили, що натрапляють на аналогічні матеріали у власних інформаційних потоках. Одностайність у відповідях свідчить про насичення

медіа середовища дискурсами, що формують війну не тільки як зовнішню боротьбу, а й внутрішній індикатор поділу на «своїх» та «чужих». Це із великою ймовірністю призводить до нормалізації наративів, що розколюють суспільство:

«Так, стикалася. Як журналіст читаю дуже багато новин кожного дня і бачу в соціальних мережах, як там люди пишуть про війну, як вони висловлюються, що це причина також була початку війни в мові, що на сході розмовляли російською, тому туди прийшла Росія і в такому плані» (ж, 21).

«Безумовно, мені здається, кожного дня» (ж, 21).

«Так, стикалася. Особливо в Тік-тоці, де люди можуть неконтрольовано писати власні думки. і навіть, якщо вони неприйнятні в суспільстві, люди почуваються вільніше»(ж, 20).

«Так, але в дуже спеціалізованих темах, не якимось узагальнено типу там захід-схід, українці із заходу, зі сходу і так далі» (ж, 19).

«Кожен день. І вживу, і в Інтернеті» (ж,23).

3.2. Теми, що спричиняють регіональні напруження в молодіжному сприйнятті

У відповідь на дослідницьке питання «Які теми або висловлювання вважаються молоддю такими, що провокують непорозуміння або конфлікти між людьми з різних регіонів?» серед відповідей учасників інтерв'ю виділяється декілька трендів, які складають виразне уявлення про проблемні комунікаційні зони виникнення конфліктів.

Серед конфліктних тем респонденти насамперед відзначають мовну розбіжність, зокрема **протиставлення «українськомовних» та «російськомовних» українців**, що значною мірою поглибилась з початком повномасштабної війни. За їхніми твердженнями, мовний маркер стає показником регіональної приналежності, підтримуючи стереотипні уявлення:

«Як правило все, що я бачив, це стосувалось того, що хтось виражався на російській мові. А опонент стверджував, що через цю мову почалась війна. І продовжується дискусія про те, наскільки недоцільно змушувати інших

розмовляти українською, якщо твоя рідна мова російська. І згадуються етичні питання стосовно того, а якщо військовий говорить російською, то він теж винен у війні? Хоч він захищає» (ч, 22).

«Найбанальніше і найпоширеніше, напевно, це мовне питання загалом і як люди дискредитують одне одного. Дискредитують військових російськомовних і так далі і на основі цього вони провокують якісь конфлікти і так далі, і так далі. [...] Якщо ми повертаємось до мови і мовного питання, всі ж кажуть: "Ага, ти розмовляєш російською, ти походу зі сходу". А ти от українчик, ти там десь з заходу. І цей вічний конфлікт сходу-заходу, україномовних та російськомовних українців — це вічне питання» (ч, 19).

«На мовний поділ. Також щодо львівської частини і харківської, припустімо, це різне все, звісно, зістикувалися щодо мови»(ж, 22).

«Бачу в соціальних мережах, як там люди пишуть про війну, як вони висловлюються, що це причина також була початку війни в мові, що на сході розмовляли російською, тому туди прийшла Росія і в такому плані [...]. Найбільше я зустрічала мовні питання» (ж, 21).

«Про те, що там, якщо ти пропагуєш розмовляти українською мовою, наприклад, в побуті [...]. І якісь такі моменти пов'язані з мовою і з невикористанням російського, то зазвичай це пов'язується з заходом України, типу з більш українізованими людьми, я не знаю. І якщо ти от була багато разів, наприклад, в тій же Одесі чи в Харкові — «я розмовляю на одеському», «на харківському». І одразу, якщо питання піднімається стосовно мови, ти западенець, який розпалює державу» (ж, 19).

Виразною тенденцією виявилось усталене фіксування респондентами географічного розподілу України з умовним поділом за лініями «схід — захід». Регіональні позначки, як-от «східняки» й «западенці» та подібне, включають в себе конотацію чужості й конструюють уявлення про відокремленість «чужого»:

«Ти маєш на увазі там, де а-ля западенці і східняки як сваряться?» (ж, 20).

«Часто якісь трапляються суперечки. І мені здається, це якраз стає таким підґрунтям для того, щоб от поділити, наприклад, Західну Україну і

Східну Україну. І щодо цього якраз, мені здається, найбільше точиться цих таких дискусій» (ж, 19).

«Часто пишуть про західну частину України, як частину України, а не просто там захід, що вони ніби-то окремі собі» (ж, 23).

«Я думаю, що так, типу от є оця штука. Особливо за «Західна Україна» і «інша Україна»» (ж, 19).

«Це більше схід і захід. І так, я скажу, що це було навіть до війни. Я до війни боялася людям в Інтернеті сказати, що я там з Донецька, чи я там з Бахмута, тому що цей поділ був ще раніше. І тобто це у нас не тільки про 14 рік, це не тільки про 22-й. Це було завжди. Цей поділ був завжди» (ж, 19).

Ще один виділений фактор розбрату пов'язаний з воєнними діями і включає в себе обговорення, які часто перетворюються на **«змагання», хто більше постраждав**, та **регіональні звинувачення у причетності до вторгнення агресора**. У таких дискусіях, на думку опитаних, замість співчуття культивується емоційне ранжування жертв, посилюючи цим регіональну неприязнь та зміцнюючи переконання у нерівномірності розподілу тягара війни:

«Я дуже багато спостерігала, де люди з різних міст сваряться між собою, хто більше постраждав від війни і так далі» (ж, 19).

«Часто пишуть про Харків також, що вони російськомовні, що вони кликали ту війну, що ми кликали цю війну, бо я з Сумської області, що також це у нас було» (ж, 23).

«Стикалася в ТікТоці [...] в коментарях, є час від часу один унікум, який згадує про захід і схід. Як війна впливає на схід, як нічого не зробила для Заходу» (ж, 20).

«Наприклад, коли хтось щось виставляє про те, як люди постраждали від обстрілу десь на заході України, десь, наприклад, у Львові, одразу починаються якісь образливі коментарі в сторону авторів, які нічого не казали стосовно інших областей [...]. Люди просто поділилися тим, що в них сталося. Можливо, їм потрібна допомога. І в коментарях люди починають розділяти: «А от ми

сиділи в підвалі два місяці не виходили», «А от у нас кожен день такий», "А от ви...», «А от фортеця і не фортеця"» (ж, 20).

«Про те, що люди з певної частини України більше воюють, ніж з іншої частини України» (ж, 23).

Протиріччя на ґрунті **релігійних, культурних та політичних відмінностей** — це наступний блок, який вважається респондентами таким, що посилює та відтворює соціальну відстань:

«Культура [...]. Те, що розколює, це, кажу, це є релігія, це віра навіть, ну, оця українська, православна і московського патріархату [...]. Традиції ще з університету, ти сама знаєш. Це теж такий своєрідний розкол [...]. Цінності, тому що я багато з ким втратила зв'язок лише через те, що я там, наприклад, ділилася мемами про якийсь, не знаю, там, образ між нами початками [...]. Як багато людей поділилися отими всякими традиціями, в кого, що і як, і в кінцевому результаті люди просто між собою почали сваритися, особливо в Фейсбук» (ж, 23).

«Да, там музика, література, а теж — «Пушкін — дуже хорошо». Якийсь, культурний аспект. Також стосовно, я думаю, президента: хто за Порошенка хто там, можливо, навіть є дискусії стосовно виборів [...]. Але воно теж роз'єднує суспільство. Про політику, напевно [...]. Наприклад, коли міняли... Сирський, зараз правильно, а раніше був Залужний [...]. Мені здається, теж роз'єднується з публікою, хоча, ну от типу, «як там президент міг таке зробити». Коли люди не погоджуються з думкою там, наприклад, президента, то це: «О, як він так може робити» [...]. Політичні дії політиків» (ж, 19).

«Якщо ти пропагуєш там, знову ж таки, слухати лише там українську, ну, не лише українську музику, але не слухати російську» (ж, 19).

«Питання якісь релігійні. Наприклад, там, про московський патріархат чи ще якісь релігійні об'єднання» (ж, 23).

Тож, аналіз відповідей респондентів дозволив виділити теми, які систематично загострюють міжрегіональну напруженість у Інтернет-дискусіях. Першочергово — це питання мови, що розглядається як важливий атрибут

регіональної приналежності. Окрім того, учасники дослідження акцентують увагу на поділі за формулою «схід-захід», змаганні у переживанні травматичного досвіду, а також конфліктах, що виникають на ґрунті культурних, релігійних та політичних відмінностей. У сукупності ці фактори зумовлюють формування образу «роз'єднаної України» в онлайн-середовищі.

3.3. Емоційне реагування молоді на травматизовані коментарі в онлайн-дискусіях

Для отримання відповіді на дослідницьке питання «Які домінантні емоції виникають у молоді, коли ті стикаються з агресивними/травматизованими коментарями, що підсилюють регіональні поділи?» респондентам було представлено онлайн-дискусії, що містили чіткі регіональні акценти, обценну лексику, образливі висловлювання, травматичне мовлення. Вдалось визначити низку емоційних повторів, які стали основою для розуміння виявлених трендів.

Першою виокремленою емоційною реакцією виявилась *гумористична* як своєрідний захисний механізм від агресивного мовлення. Респонденти вдавались до гумористичного переосмислення прочитаного, щоб зменшити персональну заангажованість у конфлікті:

«Із емоцій був сміх» (ж, 18).

«Мене розсмішило, тому що мене це бісить, просто в мене вже просто викликає це сміх та й все» (ж, 20).

«Був сміх. Я таких просто креативних образ давно не читала» (ж, 21).

«Мені просто смішно стало» (ж, 19).

«В мене більше такі коментарі викликають якийсь сміх. Я не дуже їх сприймаю серйозно, бо це більше людям хочеться... не знаю. Ну, людям скучно, мені це так виглядає» (ж, 21).

Ще однією ключовою емоційною лінією стала негативна афективна, коли респонденти демонстрували свій *гнів, обурення, роздратування, неприйняття прочитаного та відчуття несправедливості:*

«З'являвся гнів [...], взагалі як таке може писати людина, хоча вона несе в собі оцю от ідею — хоче, щоб Україна була цілісна і щоб були справжні українці, але по суті вона своїм коментарем роз'єднує всіх і ранить людей, які по суті кров'ю захищають нас» (ж, 18).

«Але типу, мене дуже бісило. Мене вже почали бісити ці люди, які писали ці коментарі, ти розумієш? Це ужас» (ж, 20).

«Відчуття несправедливості, напевно» (ж, 19).

Реакцією респондентів на продемонстровані дискусії, яку вдалось також виокремити, була емоційна парадигма суму: молодь характеризувала свої емоції як **сум**, почуття **прикrostі, болю та розчарування** в здатності людей підтримувати одне одного в такій складний час для країни:

«Це вже прикро, хоч і неправильно» (ч, 22).

«Мені дуже боляче таке читати, насправді. Це звучить дуже образливо» (ч, 19).

«Дуже сумно, що люди так поводять себе один по відношенню до одного [...]. Читати це, звичайно, сумно і знову ж таки неприємно, тому що це такий момент» (ч, 19).

«Сумно від того, що люди не обізнані і то, що люди навіть не хочуть дізнатися більше інформації» (ж, 19).

Четвертою емоційною ознакою було зафіксовано реакцію **здивування, шоку та нерозуміння**. Рівень словесної агресії від дорослих та свідомих людей викликав подив у респондентів щодо мотивів подібних коментарів та спантеличення від невідповідності побачених висловлювань з очікуваним публічним конструктивним діалогом:

«З'явилося нерозуміння»(ж, 20).

«Я не знаю, як можуть дорослі люди таке писати. Розумію, коли можуть ці підлітки написати, які там не розуміють щось, як історію України або ще щось, а коли дорослі люди пишуть такі коментарі — це дуже-дуже дивно» (ж, 21).

Наступною не такою масштабною, проте не менш яскравою емоційною тенденцією, яку вдалось виокремити, стала реакція морального відторгнення, зокрема *сорому, огиди та абсурдності* ситуації:

«Мені якось трохи соромно за наших людей. Але в той же час не факт, що ці коментарі пишуть люди з України» (ж, 23).

«Це пуста суперечка, яка залежить від того, наскільки тебе виховали. Це від твого виховання і від твоєї рідної освіченості. І від твого бажання змінюватися» (ж, 23).

«Огида. Слово яке багато там вживають» (ж, 19).

Останньою зафіксованою реакцією виявилась емоційна нейтралізація: частина респондентів відзначила цілковиту або майже цілковиту *відсутність явних емоцій у відповідь на прочитане*. Така ситуація пояснювалась через звикання до агресивних висловлювань та постійного контакту з аналогічними коментарями, що, відповідно, знижувало емоційну чутливість та переносило у стан «лояльності»:

«Ніякі» (ж, 19).

«Ну, емоції — ніякі» (ч, 22).

«Я лояльно до цього відношусь [...]. На жаль, грубо, але об'єктивно майже кожен коментар. Частина є правди» (ж, 23).

«Ну, на жаль, я з тих людей, які такі приклади зустрічаю дуже часто. Мені, в принципі, цікаво дуже часто перечитувати коментарі під різними мережами. Тому не можу сказати, що мене якось це аж дуже зачепило» (ж, 23).

Отже, молодь виказує різноманітний спектр емоцій у відповідь на коментарі суперечок. Від гумористичної реакції як способі захисту до гніву, смутку, подиву й морального відторгнення. Водночас деякі опитані демонструють емоційну байдужість, що свідчить про звикання до агресивного спілкування в мережах. Ці емоційні відгуки вказують не тільки на ступінь особистої залученості, але й на глибинні ідентифікаційні механізми: агресивні або поляризовані висловлювання торкаються не так конкретної точки зору, як відчуття приналежності, оборони «свого» та відторгнення «чужого». Ця

тенденція вказує на те, що емоційний відгук є показником інтенсивної внутрішньої праці власною ідентичністю в умовах розколу суспільства.

3.4. Позиції, що знаходять підтримку серед молоді в міжрегіональних онлайн-дискусіях

В рамках емпіричного дослідження було сформульоване також дослідницьке питання «Які точки зору, представлені в онлайн-дискусіях між регіонами, знаходять підтримку серед молоді?». Щоб зібрати відповіді, респондентам було запропоновано два справжні поляризовані обговорення із «регіональним розривом». Після ознайомлення молодь надавала розгорнуті коментарі щодо того, які позиції вони підтримують та які аргументи здавались їм переконливими. Респонденти обгрунтовували свій вибір, пояснюючи свої міркування стосовно критеріїв правдивості, логічної узгодженості та етично сприйнятливості представлених коментарів. Відтак вдалось виділити кілька тенденцій, які дискурсивні наративи сприймаються позитивно серед молоді.

Серед переконливих думок, які здобули найширшу підтримку серед респондентів, стали коментарі, що проголошують *територіальну єдність та рівність регіонів України*:

«Насправді оце для мене влучний коментар. Людина каже, що не треба ділити людей. Це доволі класно [...]. Знову ж таки, прекрасний коментар. Батьківщина одна, Україна єдина, схід, захід, північ, не важливо» (ч, 19).

«Мені сподобалося, як одна дівчинка написала, що не треба ділити на Західну Україну і Східну [...], справді річ не в тому, що є якась умовна Західна Україна, яка окремо від цієї іншої України, чи якась Східна Україна, чи якась Центральна. Це все просто регіони однієї країни, які, звичайно, мають свої відмінності, але це не робить їх якимись окремими одиницями, тому тут підтримка» (ж, 21).

«Оце виокремлення, там було хороше порівняння, як дві Кореї. Але ж в нас не так, типу, держава одна. Тому, не знаю, як на мене, це недоречно. Оце

відокремлення Західна Україна, Східна Україна. Ми всі одна, одна країна» (ж, 19).

«Я погоджуюся, що не Західна Україна, а захід України, тому що це є суто територія, не окрема країна. З цим я погоджуюся повністю. Підтримую. Теж багато є суперечок на ту тему, але важливо пам'ятати, що ми всі українці, просто ми з різних територій України» (ж, 23).

«Була констатація факту про те, що [...] дійсно не якісь там відокремлені регіони, які там заслуговують на неповагу чи навпаки більшу повагу» (ж, 19).

Наступний вагомий аргумент, який звучав переконливо для респондентів, базувався на підкресленні **історичних, культурних та ментальних відмінностей** між різними регіонами:

«Якщо дивитися на історію, то це наче взагалі інша країна, інший світ і це ніяк не було пов'язано, наприклад, з цією ж центральною Україною. І тобто так, навіть зараз пройшло дуже багато років і ми бачимо, що це два різні світи абсолютно. Начебто Західна Україна — це той самий якийсь підліток, який відьоргується і хоче показати, який він класний, крутий. Ну, для мене, в моєму баченні це отак от» (ж, 19).

«Це правда, те, що завжди було все по-різному. Усі 600 років були іншими» (ж, 22).

«Цей коментар мені не подобається, але він також по факту, тому що коли я була переселенцем, я прожила в західній частині, і там однозначно інший менталітет. У нас тут менталітет бидла у більшості. Оцей Донецький, Харківський, Сумський [...] У нас, на жаль, реально різний менталітет [...]. На жаль, і ми в гіршу сторону різні. [...] Там також є люди не з дуже класними менталітетом, але якщо брати більшість, я думаю, що у нас тут, ну, в східній частині гірше. Все набагато гірше, якщо брати глобально, а не локально [...]. Не подобається цей коментар, але так, думаю, що ментально дві є (України)» (ж, 23).

«З цим я частково погоджуюся. Так, що ми різні, в нас різний менталітет, інша релігія, ми були під різним протекторатом, під, я не знаю, під опікою різних

держав раніше. Так, з цим погоджуюся [...]. Ми можемо бути різними, ми маємо пишати тим, що ми маємо різні традиції, але відчувати себе різними в плані відчувати себе різними українцями, або там не українцями, це не нормально. [...] підтримую, що ментально Україна розділена, але проблема в тому, щоб єднатись ментально, треба мислити однією ідеєю, тобто національною ідеєю. Щоб мати одну національну ідею, потрібно над цим працювати. З цим підтримую» (ж, 23).

«Той чоловік має рацію, що ментально у нас зараз ще немає такої єдиної країни і люди одні проти одних. Звісно, це не можна брати так і узагальнювати. Кожен випадок є окремий, але поки що ситуація, як на мене, є напруженою» (ж, 23).

Наявна ще, хоч і не така поширена як попередні, тенденція про цілковите **відкидання кожної зі сторін конфлікту** та визначення дискусії як позбавленої сенсу. Респонденти підкреслили, що звинувачення одне одного лише поглиблюють розкол, не вказуючи на конструктивні рішення, а позиції той, хто має рацію, а хто ні є недоречними. Дискусія розглядається як безглузда ескалація:

«Насправді, мені складно ставати на одну із сторін, тому що це ніяким чином не допомагає у вирішенні конфлікту. Це тільки ще більше його провокує» (ч, 19).

«Насправді, я не бачу тут когось, хто був би прям на 100% правим у цій ситуації, тому що люди своїми тут викликами і думками. Вони на все ж таки намагаються зайняти якісь один бік. [...] Я думаю, що тут немає таких, щоб дуже сприйнятливих аргументів» (ж, 20).

«Я вірю в те, що в будь-якій суперечці винні обоє. Я вірю в те, що Україна єдина [...]. І, наприклад, навіть якщо подивитись на ті коментарі, то на пустому місці починається суперечка» (ж, 23).

Тож, найбільшу підтримку серед молоді знаходять погляди, що відстоюють єдність України та заперечують регіональні розколи. Такий вибір вказує на те, що молодь не зважаючи на тло напруги, асоціює себе з більшою

громадянською спільнотою. Це можна трактувати як усвідомлене віддзеркалення громадянської приналежності, що не заперечує регіональних особливостей, проте й не дає їм можливості перетворитись на розділення за принципом «свій/чужий». Водночас деякі респонденти визнають історичні та ментальні відмінності, проте, варто зазначити, в цьому контексті це сприймається як даність, а не як привід для роз'єднання. Виділяється також тенденція абсурдності самих конфліктів, вказуючи на їхній руйнівний характер та відсутність конструктиву в цих дискусіях.

3.5. Неприйнятні висловлювання міжрегіональних дискусій в оцінці молоді

У рамках того самого емпіричного протоколу було сформульовано зокрема й таке дослідницьке питання — «Які аргументи, представлені в міжрегіональних дискусіях, молодь відносить до неприпустимих?». Щоб зібрати відповіді, респондентам було запропоновано ті ж два справжні поляризовані обговорення із «регіональним розривом». Вдалось виокремити кілька чітких трендів, що позначають неприпустимі аргументи для молоді в міжрегіональних дискусіях.

Одним із найвідчутніших для молоді «червоним прапорцем» у міжрегіональних суперечах стало використання *особистих образ, агресивної лексики та лайки*, що поглиблює поляризацію:

*«Тут використано слово «дегенерати», правильно? Люди, які деградують. Взагалі образа з цього боку це теж... вона зрозуміла, тому що, можна сказати, обі*рали його, він обі*рав у відповідь. Але можна було і стриматись від цього. Кажу так — це не ок» (ж, 20).*

«Там, де переходять люди на особистості і ще використовують нецензурну лексику, лайку — це взагалі, це для мене недоречно, неприпустимо і не варто так робити» (ж, 19).

«Неприпустимими є ті, як використовують лайку. Мені здається, в будь-якому випадку, чи людина захищає думку, що Західна Україна — це окрема країна і що навпаки, як би лайку не треба використовувати, бо від неї, мені здається,

толку немає. Навпаки, людину, мені здається, це підштовхує (у якої інша думка) навпаки — підсилювати свою думку. Бо якщо мене д*білом назвали, то мені треба далі свою думку підтримувати [...]. Ну, в принципі те саме, що я казала. Лайливі слова, агресивні питання, агресивні «їдь звідси» (ж, 19).

«Я проти того, щоби людей поділяти і я не згодна, що захід — це якесь «біосміття». тому що на заході є багато гідних і достойних людей, так само, як і на сході» (ж, 23).

Ще однією виразною тенденцією неприйнятної риторики стали **стереотипні звинувачення регіонів у зраді чи колабораціонізмі:**

««Освободітелей». Я впевнена, що в Харкові нікого ніколи не чекали, можна так сказати. Теж на ок» (ж, 20).

«Оце от я не знаю, оце стереотипізація типу російськомовних міст. Я назву це так, коли кажуть: "А, ти з Дніпра? Понятно». «А, ти з Харкова, понятно». Це для мене неприпустима штука, тому що це так виокремлює, наче ми другий сорт українців, хто з тих територій. Ну, що це таке? Ми ж не в якомусь столітті, де взагалі рахували сорти людей. Це жахливо подумати навіть, коли це було. І оце для мене неприпустимо. Взагалі от така... Я не знаю, як це, яким це терміном назвати. Це ксенофобія на українському рівні, що це? Це ксенофобія до харківчан, до кого? Ну, це жах. Для мене це неприпустимо. Люди в Харкові постраждали найбільше, ну, можливо, одні з тих хто найбільше. В Україні зараз бомблять, і ти кажеш: "Ти з Харкова, це ви звали освободітелів"» (ч, 19).

«З приводу закиду щодо звинувачень жителів Харкова, щодо «освободітелів» теж я вважаю незаслужено. Складно судити про все місто по якійсь окремій вибірці людей, не знаючи, наскільки велика ця вибірка. А звичайно, мені здається, в будь-якому місці будуть і зрадники, будуть і люди, які готові віддати життя за інтереси своєї країни. Але будуть, звичайно, і люди, які продаються, люди, які зраджують. Тому це не проблема конкретно регіону чи конкретного міста, це проблема того, що всі люди і люди помиляються» (ж, 21).

«Нападати на людину за те, що вона з Харкова, це ж не означає, що вона там кликала. Да, кликали, але не факт, що саме та людина кликала» (ж, 23).

«Цей коментар для мене є неприпустимий, тому що в Харкові я впевнена більше ніж на 100% більшість проукраїнської позиції, а те, що нам показують, це зазвичай беруть якусь меншість, там деякі окремі випадки і назагал їх виставляють якраз для того, щоби був якийсь розбір у суспільстві» (ж, 23).

Наступним одним із проявів неприпустимого аргументування, що вдалось виділити із відповідей респондентів — це **знецінення внеску певних регіонів у веденні війни або ж звинувачення у недостатній залученості** у підтримці військових зусиль. Респонденти вважають, що подібні коментарі підбурюють до дискусій про «ієрархії героїзму», замість консолідації для протидії спільній загрозі:

«А нічого, що більше всього військових з Західної України і більше всього загиблих з Західної України? Якщо не рахувати місцеве населення, в окупації і так далі. Цей коментар неправдивий швидше всього. Він просто образливий, як на мене, він образливий» (ж, 20).

«Я не знаю, які травматичні події змусили цього коментатора так критично ставити ставитися до заходу України, але хіба це не війна, яку веде вся Україна разом. Хіба є якась дискримінація з приводу того, а які саме воїни, з яких регіонів України воюють там на сході? Хіба не всі сім'ї однаково несуть втрати. Звичайно, що Харків страждає більше від обстрілів, але і на заході України є виклики і якби ці регіони приймають багато біженців зі східних регіонів. Тому говорити про якийсь умовний героїзм, що як на мене дуже люблять наші люди і змагатися в кого цього героїзмі більше і хто більший герой, а хто на це право немає, — це трохи дивно, як на мене» (ж, 21).

«З усієї території України є багато людей, які воюють, військовослужбовці, солдати, які гинуть, які знають за що вони там і «Західна Україна» ніхто собі і не приписує, я думаю, героїзм напряму, тому що люди знають від чого вони страждають і люди знають міру, якою вони допомагають. Ну, виходить, що не всі» (ж, 20).

«Стосовно першого кейсу там в принципі, так само було про захід України, про супротив Прикарпаття чи Закарпаття, чи як там. Люди не розуміють, наприклад, що ці регіони взяли на себе велику кількість внутрішньо переміщених осіб в перші дні війни і не тільки в перші дні війни. І якби кожен регіон України робить щось і робив щось» (ж, 19).

«Це також для мене неприпустимо, тому що з Харкова є дуже багато військових, і так само ми бачимо цвинтарі, на яких також багато поховань, саме людей з Харкова, з Харківщини» (ж, 23).

Узагальнюючи, можна сказати, що молоді українці непохитно засуджують образи, лайку у відповідях до співрозмовників, стереотипне зображення регіонів та аргументи применшення значення внеску у загальний опір ворогу. Такі висловлювання розглядаються як руйнівні, неефективні та такі, що поглиблюють поділ всередині країни. Відторгнення молоддю агресивних ярликів та дискримінаційних формулювань вказує на функціонування певного рівня рефлексії щодо мови ворожнечі. При цьому варто додати, що респонденти не покладаються на усвідомлене знання термінів медіаграмотності чи критичного аналізу комунікацій. Це, швидше, можна назвати як інтуїтивне самоконтролювання, ніж формалізовані знання.

3.6. Оцінка тональності міжрегіональних онлайн-обговорень у сприйнятті молоді

Дослідницьке питання «Як респонденти оцінюють тональність представлених онлайн-обговорень, які стосуються міжрегіональних конфліктів?» було поставлено з метою визначити, як тенденції тону міжрегіональних онлайн-дискусій можна виділити із відповідей респондентів. Вдалось чітко виокремити три емоційні тренди.

Однією із найпоширеніших відповідей, що була озвучена респондентами, стало сприймання загальної емоційності міжрегіональних дискусій як відверто негативних, зокрема *агресивних, образливих зі високим вмістом негативу та лайки*. Учасники інтерв'ю відзначали тональність таку, що веде до поляризації

суспільства, приниження опонента та емоційного вивільнення нецензурної лексики:

«Агресивно. Плюс, якщо така тональність, воно неприємно сприймається. Іначе хочеш... всередині мене наче хоче відповісти на цю агресію. Типу я відчуваю агресію» (ж, 18).

«Я не можу нормально висловитись, коли я отаке бачу. Вони просто не знають, куди вже вилити свою агресію і вони це пишуть» (ж, 20).

«Агресивні, зосереджені на тому, щоб максимально розділити і відокремити себе від якоїсь іншої України, іншої групи людей і максимально спрямовані на поділення на наших і чужих» (ж, 21).

«Мені здається, перша дискусія в цьому плані була більш агресивніша. І така різка» (ж, 19).

Окремою тенденцією, яка визначає тон, — **надмірна емоційність напруженість**, що виявляються у формі **претензій та звинувачень до інших**. Респонденти звертали увагу на те, що учасники полемік вдаються до підвищених інтонацій, демонструють нетерпимість та практикують цькування співрозмовників за регіональну приналежність:

«Це все емоційно. Я по іншому вважати не можу, тому що нормальні, спокійні люди так написати не можуть» (ж, 20).

«Можливо, це занадто, але я назву їх занадто українськими. Вони от такі занадто з претензією [...]. Ну, тобто це от канонічна подія в українському суспільстві, що ти претензію висловлюєш. Але для мене це непросто в контексті оцього такого типу поділу на різні сорти українців. На українців з різних територій» (ч, 19).

«Люди дуже емоційно налаштовані посперечатися. Тому я думаю, дуже все напружено» (ж, 20).

«Занадто емоційні. Є накал емоцій» (ж, 23).

«Тому що вона починає ставати напруженою, вона стає емоційною, більше емоційною, починається сварка, а не обговорення проблеми, чи питання. Я так бачу. На підвищених тонах» (ж, 23).

Вдалось виділити й низку повторюваних відповідей, що характеризували дискусії як **провокативні, налаштовані на продовження конфлікту** між регіонами. Зокрема молодь обґрунтовувала це так:

«Я думаю, що вони опубліковані з метою того, щоб якраз розпочати цю дискусію, щоб знайшлися люди, які почали ось такі коментарі писати на розділ нашого населення. Вони викликають людей на емоції, я вважаю [...]. я просто дивлюсь на нього (коментар) і воно уже передбачає під собою, що внизу підуть коментарі, які розпочнуть сварку. Хтось буде відстоювати там захід, хтось буде відстоювати схід» (ж, 20).

«Я можу зробити висновок, що ті люди, які ось так негативно, так погано відписують [...], це є ті люди-маніпулятори, які створюють суперечку. [...] В мене таке складається враження, ніби та людина, вона зла на весь світ, вона не хоче вникати в проблему, яка є з нею. Вона хоче її просто обговорювати з криком» (ж, 23).

Окремі учасники оцінили представлені дискусії як такі, що загалом дотримуються **нейтральності**, вказуючи, що в порівнянні жорсткіших випадків, які вони бачили раніше, ці зрідка переходили до незначної емоційності:

«Чесно, я в Інтернеті бачила і набагато таке лайливіше, більш таке жорстоке. Доходило і до смертей, бажали смерті людям, і бажали, щоб там ракета влучила, і щоб там якимись інвалідами стали і все життя мучилися. Тобто було навіть і таке. От, тому, в принципі, це жорстоко — це факт, але є те, що можна прийняти і розуміти» (ж, 19).

«Всі більш-менш дотримувалися якоїсь нейтральної мови» (ч, 23).

Загалом молодь сприймає тон міжрегіональних онлайн-спілкувань як агресивний, сповнений емоцій та провокаційний. Деякі учасники інтерв'ю відмічають навмисне загострення конфліктів у коментарях, у той час, як інші вважають наведені приклади помірними у порівнянні з іншими випадками, свідками яких вони були. Реакції респондентів на тональність онлайн-дискусій свідчить про загальне розуміння того, що агресивні коментарі використовуються з метою соціального розмежування. Відтак, молодь усвідомлює вплив тону

дискусій на загальне сприйняття суспільства, а також на їхню власну ідентичність як учасників чи спостерігачів публічного діалогу.

3.7. Мовні індикатори конфліктогенності в онлайн-коментарях за оцінкою молоді

З метою виявлення конкретних лексичних індикаторів, що на думку респондентів є деструктивними, та аналізу вираження їхньої «мовленнєвої чутливості» було сформовано дослідницьке питання — «Які мовні маркери та стратегії спілкування молодь визначає у коментарях з регіональним акцентом як такі, що мають ознаки агресії, образи та травматичного змісту?». Отримані відповіді респондентів дали змогу зафіксувати низку повторювальних відповідей.

Першою виокремленою тенденцією стала категорія із відкритою словесною агресією та зневажливих соціальних ярликів. Респонденти зараховували до таких коментарі, що використовували *нецензурну лексику, образливі висловлювання*, що, як наслідок, мають травматичний вплив. Для молоді таке мовлення функціонує як прямий каталізатор негативної реакції, адже вони таврують співрозмовника та загострюють конфліктний градус обговорення:

«Взагалі-то тут використання матів це просто усе поглиблює» (ж, 18).

«Висловлювання типу «бидлота», [...] оці всі історії «дегенерати» і подібні речі. [...] Мій улюблений в лапках коментар про «бандерлохів і біосміття». Я не знаю, як це коментувати, чесно».

«Як ось це вираз «біосміття західного». От оце таке дуже погане слово і воно дуже ображає. [...]»Бандеролохів»» (ж, 21).

«Тут «дегенератами» когось називають [...]. Тільки якісь образи, образливі слова» (ж, 20).

«Знову образливі слова, це жахливо оце «западєнці», вона ще й в лапки це взяла. Я думаю, що в цьому випадку це образливо слово. Якщо б я була десь в Івано-Франківську і побачила цей коментар, мені було б образливо, тому що це таке» (ж, 19).

Ще одним виразним трендом, що вдалось виокремити із відповідей респондентів стали **формули «свої/чужі»**, що зводять бар'єри в межах країни. Подібні словесні ярлики, **узагальнення за регіоном походження** та **опозиційні «ми/вони»** трактуються молоддю як мовні ознаки відчуження, котрі підтримують наратив розколу:

«Ось слово «западенці». Ми використовуємо це слово постійно для розділу, тобто вже в нас є оце «западенці», «східняки», я не знаю, чи можна обізвати людину з центру якось дуже образливо, але вже це саме слово. «Западенці», «східняки», «харьківськіє», «донецькіє», як кажуть, «понаєжжались». Тобто тут вже сама оця назва, оце ім'я, це вже щось, що вказує на цей розділ і на розкол» (ж, 19).

«Називання людей по місцю їх знаходження, «западенці», харківчани. І у викривленому уявленні — не просто ти позначаєш людей з цієї території, а ти ставиш їх лапки і висловлюєш про них свою якусь думку, частіше за все негативну. Це неправильно» (ч, 19).

«В тому числі ось це «свій» і «твій», «повертайся на свій Харків». Теж знову ж таки поділення на «наших» і «не наших». [...] Ось це та сама історія «наші і чужі». «Інша сторона барикад, інша імперія, ви - інша країна». Ніби ми справді Північна і Південна Корея, ніби ми справді не одна країна, що ненормально» (ж, 21).

«Отут в останньому коментарі точно бентежить слова з «ними», «нам»» (ж, 20).

«Тут багато разів повторюється «інші»» (ч, 23).

Окрім названих тенденцій, які вдалось виокремити, не можна не назвати наступну, хоч не таку масштабну, але досить показову. Мова йде про використання графічних паралінгвістичних ознак агресії. Респонденти досить часто відмічали наявність великої кількості **знаків окликів**, використання **смайлів, лапок** та навмисне **спотворення та викривлення слів** з метою генерування ефекту крику, посилення зневаги, водночас принижуючи співрозмовника. попри відсутність використання нецензурної лексики:

«Це коверкання слів і таке неприємне воно взагалі» (ж, 18).

«Ось тут прям видно агресію, коли вони ще і типу коверкають ці російські слова і намагаються це... і використовують же ж російську мову виходить» (ж, 20).

«Ну, так, є деякі образливі, такі забарвлені коментарі з цими знаками оклику» (ж, 23).

«Людина неначе кричить. Через оці знаки оклику» (ж, 20).

Зважаючи на те, що окремі респонденти визначали конкретні мовні маркери-тригери, переважна кількість оцінювала агресивність, образливість чи травматичність, спираючись перш за все на **загальний зміст сказаного**. Зокрема вони виділяли тональність коментарів, наявність прихованої агресії тощо, деконструюючи їхні мовні елементи. У центрі уваги молоді — як в цілому коментар провокує та агресивно налаштований. Такий «гештальтний» підхід до розуміння показує, що молодь реагує на такі коментарі не тільки крізь призму лексики, а й крізь призму комунікативного наміру, емоційного наповнення та прогнозованого впливу на того, кому адресовано повідомлення:

«Цей коментар неправдивий швидше всього. Він просто образливий, як на мене» (ж, 20).

«Хоч і без відвертих образ, але з контекстом. Хоча, я думаю, це можна вважати за відверту образу — з контексту читається» (ж, 21).

«Я думаю, що він повністю весь агресивний [...]. Це теж глупість [...]. Ну, як казала, так, які могли б зачепити інших коментаторів і викликати в них якусь образу, або викликати в них якусь злість і грубість у відповідь» (ж, 23).

«Як для мене, то, в принципі, будь-який майже всі коментарі, якщо взяти, то, в принципі, всі вони мають якусь свою мету образити. Як то кажуть, на хворе місце насипати сіль на рану. [...] Та в кожному з цих коментарів, в принципі, можна щось знайти таке образливе, як в одну сторону, так і в іншу. Я думаю, що будь-який коментар залишає свій осад, але все-таки також все залежить від людини і її сприйняття» (ж, 23).

«Отут я відчуваю агресію, таку пасивну агресію, але її чітко можна побачити. Що людина чимось незадоволена і незадоволена, напевно, російськомовними людьми» (ж, 20).

Отже, виділено тенденції, де агресивне спілкування розпізнається за чіткими ознаками: використання ненормативної лексики, стереотипів, розмежування «наших» та «чужих», а також узгальнення за географічною приналежністю та паралінгвістичних інструментів. Разом з тим значна частина опитаних орієнтується не тільки на окремі слова, а й на загальну тональність, намір та очікуваний результат думки. Оцінювання мовних маркерів конфліктності засвідчує наявність у молоді розвиненої мовленнєвої чутливості. Разом з тим, фіксується брак термінології, яка б дозволила їм чітко формулювати те, що вони розуміють на підсвідомому рівні. Отже, залишається відкритим питання: чи є ці відповіді ознакою справжньої високої медіаграмотності, або ж вони швидше відображають емоційний самозахист.

3.8. Оцінка впливу мовних поділів на суспільну єдність

Дослідницьке питання «Як молодь оцінює вплив комунікативних практик, пов'язаних із регіональним розмежуванням, на загальну суспільну згуртованість?» було розкрито шляхом виділення 3 тенденцій наслідків регіональної риторики для українців.

Респонденти майже одностайно наголошують, що подібна комунікація, зокрема де йде виділення площини «ми/вони», не стільки наближають до конструктивного діалогу, скільки **підживлюють наявний ментальний розкол** та поглиблюють недовіру і неприязнь між жителями різних регіонів. На переконання опитаних це призводить до поляризації суспільства, перетворюючи будь-яку дискусію на майданчик для взаємних звинувачень та активізуючи розповсюдження ворожості подібно до ефекту доміно:

«Розколюють державу. [...] Якщо з психологічної думки дивитися, то в них виникає певна злість на один одного» (ж, 20).

«Те, що ми бачимо в коментарях, це деконсолідації. [...] Просто роз'єднання суспільства, розбиття його на деякі групки, де одні йдуть за цією думкою, інші за цією і це веде тільки до цього, до такого поділу, ментального і ніяк не допомагає нам у ці важкі часи» (ч, 19).

«Я думаю, що роз'єднують, люди не вміють домовлятися. Люди не вміють вислухати свою точку зору, не вміють вислухати точку зору іншої людини. Не намагаються навіть вдуматися, що це несе. Не всі, звичайно, проте з людьми складно завжди. Тому, я думаю, що це руйнує суспільство. Як об'єднання» (ж, 20).

«Такі от коментарі, вони навпаки роз'єднують суспільство [...]. Зазвичай просто такі боти, вони і хочуть посіяти цей розкол нації, для того, щоб ми втратили свою єдність у суспільстві. А ми падали духом і почали сваритися між собою» (ж, 23).

«Безумовно, це впливає негативно, я думаю, більш негативно, [...] коли так багато таких коментарів і наслаюється, ще там десь коментар, ще там десь коментар людина бачить, то більш вірогідніше, що вона реально таку тожє думку матиме. І тим більше, мені здається, от якщо якась негативна емоція, людина може при прочитанні коментаря згадати про свій негативний досвід, якусь схожу емоцію і також це підкріпити» (ж, 19).

Показовою є тенденція тлумачити вплив суперечок із регіональним підтекстом як інформаційний **маневр для зміни фокусу уваги**, який слугує на користь ворогу. Регіональні маркери пояснюються не лише як внутрішня колізія, а і як складова гібридної війни, що послаблює спільну спроможність чинити опір зовнішній загрози та робить українців вразливими:

«Сам процес цих дискусій, він контрпродуктивний. [...] І якщо вони, наприклад, бачать, що у них один спільний ворог, сама така дискусія контрпродуктивна, щоб ворога позбуватися» (ч, 22).

«Я думаю, абсолютно негативно. Це дає простір для росії втручатися в ці дискусії і простір для росії створювати контент не тільки для висвітлення умовно цих дискусій, але і для множення їх на 10 і провокування ще більших

суперечок, які особливо зараз роблять нас дуже вразливими [...]. І з такими постійними суперечками інформаційну війну ми часто програємо, на жаль» (ж, 21).

Ще один чіткий тренд прослідковується із відповідей респондентів, що подібні полеміки є **безглуздими**, пояснюючи, що вони наврядчи змінюють погляди дискутантів, але точно **залишають післямак образ та роздратування**. На їхній погляд, такі суперечки циклічні, де кожен лишається при власній позиції, а емоційне напруження в публічному середовищі з кожним разом лише посилюється, не приносячи жодного конструктиву:

«Мені здається, вони толком ні до чого не призводять, до якогось спільного знаменника. Я б сказав, що вони безглузді в тому плані, що вони в підсумку ці дискусії ні до чого не призводять. Кожна сторона залишається при своїй думці і є тільки ось це ось» (ч, 22).

«Однозначно негативно, [...] я взагалі не бачу сенсу писати в Тік-Тіці свою нікому не потрібну думку. Люди сваряться. Це просто між собою, кожен залишається при своїй думці і все. Це ні до чого хорошого не призводить» (ж, 23).

«Для деяких людей воно нічого не змінює. Всі залишаються при своїй думці, всі думають, що вони краще знають. Ну, бо воно таке вже в нас населення. І вона ні до чого не приводить ця сварка, просто до якихось негативних емоцій і наслідків. Оцей присмак негативний залишається просто» (ж, 20).

Загалом молодь майже однотайно висловлює думку, що подібне спілкування підриває довіру і послаблює єдність у суспільстві. Також виділено поворювальні відповіді, де вказано, що такі бесіди є контрпродуктивними, відволікаючи нас від боротьби з ворогом, ведуть до емоційного виснаження та маніпулюють. Тож, підтверджується здатність респондентів рефлексувати над наслідками комунікаційних розмежувань.

3.9. Стратегії подолання комунікативної напруги в умовах війни: погляд молоді

Заключне дослідницьке питання — «Які стратегії подолання комунікативної напруги бачать молоді українці у контексті воєнного часу?» — було уточнене в емпіричному аналізі шляхом виділення кількох трендів, які спільно утворюють цілісне бачення молоддю шляхів, націлених на зменшення напруженості в комунікації.

Найчастіше опитані покладають надії на *індивідуальну етику висловлювань*. Мова йде про усвідомлене зменшення емоційного навантаження дискусій, ведення конструктивного аргументованого діалогу, уникання лексичних конструкцій, що нав'язують поділ, як-от «Східна Україна, Західна Україна). Ідея «почати з себе» передбачає установку «найкращий варіант — змовчати, аби не поглиблювати розкол суспільства», а окрім того усвідомлення можливих наслідків публічних заяв для широкого комунікативного простору:

«Це все залежить від людей, які говорять погане в Інтернеті. Якщо вони цього робити не будуть, то все буде, звичайно, набагато краще. Тобто вони розумітимуть всі свої дії, як вони чинять на інших людей, що оця от якби примусова українізація, може вона нашкодить реально [...]» (ж, 18).

«[...] по-перше, менше агресувати один до одного. Можливо, навіть, якщо бачиш якийсь негативний коментар, то не відповідати на нього. Тому що тоді ти будеш сприяти тому, щоб ця дискусія далі розширювалась, поширювалась на інших людей, залучала їх туди. [...] але по мірі можливості, краще залишатися толерантним і спокійним, якщо можна так сказати» (ж, 19).

«Взагалі, я вважаю, що кожен особисто повинен контролювати, яку інформацію він має, в якій кількості, контролювати, що він пише, що він несе в суспільство. [...]. Важливо самому критично оцінювати ту інформацію, яку ми читаємо, яку ми несемо у маси, про що ми спілкуємося з цими людьми, що ми віддаємо у це суспільство [...]. Критично аналізувати і думати, хто що пише, аналізувати акаунти, навіть ті самі, можна подивитися. Але краще

контролювати, що ти пишеш, і взагалі, як ти виражаєш свою думку, наскільки це лояльно і толерантно» (ж, 23).

«Ігнорувати, не відповідати, не розпалювати далі, зі своєї сторони» (ж, 23).

«Поширювати правильний наратив, як відповідь на погані коментарі. Але мені здається, краще розмову, діалог не мати з цими людьми [...]. Медіаграмотність, відповідати на коментарі чимось аргументованим [...]. І загалом, мені здається, треба не чекати, поки вам стане погано і писати щось в коментарі про погане, а навпаки» (ж, 23).

Серед інших популярних відповідей респондентів знаходить місце **формальна та неформальна освіта** як основний бар'єр поділу в комунікації. Зокрема було виділено підхід до впровадження громадянського виховання з раннього віку, оновлення шкільної програми, де передбачається переосмислення матеріалів із уроків історії України, проведення позаурочних бесід та введення коротких, проте обов'язкових курсів із медіаграмотності, що зможуть виробити критичний та самоаналізуючий підхід до сприйняття інформації. Додатково пропонується формування платформ для об'єднання молоді із різних областей України шляхом проведення клубів читання, літніх таборів та іншого, що сприятимуть розвінчуванню міфів та сприяють міжрегіональній єдності:

«[...] Не знаю, як це донести дорослим людям, а дітям, наприклад, підліткам було б більше актуально проводити якісь бесіди» (ж, 18).

«Я думаю, є все-таки обов'язок у держави проводити громадянську освіту для кожного громадянина, для обов'язку в цих питаннях, щоб не було тем для суперечок» (ч, 23).

«Треба пояснити історію [...], коли людина не знає, вона починає казати: "То в нас так завжди було". І я дуже часто чула від людей, які там оце східна частина України, які говорять: "Та в нас так все життя було". Але це ніяка неправда» (ж, 23).

«А ще мені здається, в освіту. Стосовно курсів. І робити ці курси безкоштовні. Обов'язково, бо на курс платний з медіаграмотності не всі підуть.

Але якщо робити їх ще обов'язковими, наприклад, коротенькі, не якісь там супер багато годин, але обов'язкові, щоб людина пройшла і дати їй [...] додаткові бали [...], щоб у людей було заохочення» (ж, 19).

«У нас мають бути книжки з історії України, які вже будуть написані не з проросійської позиції, а суто українськими істориками без усіх російських наративів [...]. Варто звертати увагу на молодь, на дітей, щоб їх якимось об'єднувати. Тим паче, зараз діти, наприклад, сходу виїхали на захід, і якимось треба їх разом відправляти в якісь табори, створювати для них якісь гуртки, всякі читацькі клуби і так далі, щоби діти між собою і молодь комунікували» (ж, 23).

Інформаційні кампанії, що мають на меті зменшення напруженості між регіонами України, — це наступний інструмент, який вбачають учасники інтерв'ю. Виділяється цілеспрямовані звернення, які увиразнюють єдність ідентичності шляхом застосування як традиційних, так і цифрових медіапродуктів, а також не менш важливим є долучення лідерів думок, що мають вплив на аудиторію. Потреба у подібних діях пояснюється вірою в те, що позитивний та перевірений контент має здатність не лише руйнувати шкідливі стереотипи, а й покращувати рівень медіаграмотності та продукувати історично правдиве розуміння єдності держави:

«[...] Використовувати інфлюенсерів, щоб впливати на суспільство. Тобто через інфлюенсерів доносити актуальність думок про те, що ми всі, чорт забирай, українці. Ми всі живемо в одній країні. Не треба нікого ділити. [...] можливо, за допомогою правильних важелів через медіа, через заяви президента, через дуже багато важелів в житті. Ти можеш використовувати будь-які інструменти» (ч, 19).

«Я думаю, треба спрямувати певні зусилля і кошти на те, щоб запровадити, можливо, якусь кампанію щодо розвіювання стереотипів про Західну Україну і бандерівців, і про Східну Україну, і прихильників росії, імперії і всього іншого. Показати, що це залежить від людини, а не від регіону, що всі люди різні, що в усіх регіонах є як патріоти, які достойні поваги [...].

Зосередимось на позитиві, про те, що у всіх регіонах є віддані своїй справі люди і [...] спрямувати зусилля на те, щоб максимально розвіяти ці стереотипи в суспільстві» (ж, 21).

«Я думаю, людей треба більше закликати, можливо, якимись медіапродуктами, які можна було поширювати, які були б навчальними, які б внесли в собі якісь факти з історії [...], щось, щоб можна було звернути увагу на те, що це різне, але якщо воно різне, це не значить, що воно вороже. [...] І я думаю, що тут більше про медіаграмотність і поширення більше серед людей за допомогою медіа. Те, що люди кожного дня споживають» (ж, 20).

«Потрібно продовжувати поширювати знову ж таки інформацію про те, як це правильно казати і. що не потрібно казати Західна чи Східна Україна, а потрібно просто називати географічні положення [...] і не виділяти це як окремі регіони. [...] Час від часу мають існувати якісь там компанії, там, можливо, якісь в якихось там новинах чи якісь спецпроекти про Україну, в які будуть розказуватись про те, навпаки, наскільки спільного між собою мають різні регіони України і робити фокус на нашій спільній історії, а не на тому, що нас розділяє» (ж, 19).

«Я думаю, що це має бути по телебаченню якісь програми, якісь інтерв'ю, щоб люди більше слухали людей з різних сторін і вміли аналізувати. Також треба підвищувати освіченість людей, більше читати книг. Більше дізнаватися одні про одних» (ж, 23).

Значна частина респондентів схильна бачити подолання поляризації українців у процесі поступової **природної зміни соціуму та/або звичайного очікування**. Вони озвучують думку, що визначальною умовою для консолідації українців є зміна поколінь, тобто відхід суспільства радянських ідеологем та соціокультурних орієнтирів та прихід нового молодого покоління, вихованого в незалежній Україні:

«Я думаю, він має просто сам органічно закінчитися. [...] якщо, звісно, не буде якогось більш роз'єднувального чинника, якщо він не з'явиться. Тоді все саме закінчиться рано чи пізно» (ч, 22).

«Я вважаю, якби це грубо не було, чекати, поки вимруть оці динозаври Союзу, які там будуть це все розводити в більшості, тому що у нас в локальних групах, місцевих, оці діди, всі старі баби. Їм дали той планшет в руки чи телефон, а вони таке пишуть, що просто чекати, поки ця ера і епоха відійде» (ж, 23).

«Я наразі думаю, це якось має прийти само суспільство. Можливо, не зараз, через пару років, коли вже буде нове покоління, а не покоління, коли ми ще маємо людей, які з Радянського Союзу. Тобто все з часом прийде, все буде» (ж, 20).

«Я думаю, що кожна людина з часом повинна це зрозуміти сама [...]. І ці конфлікти — це діло часу, колись все щось зміниться. Ну, ми будемо сподіватися, що це зміниться» (ж, 21).

«В принципі, має пройти якийсь покоління, щоби це налагодилося. Думаю, що вся надія саме на молоде покоління» (ж, 23).

Окремі учасники інтерв'ю вважають, що державні органи є рушіями зменшення напруги в комунікації, впроваджуючи **відповідні закони**. На їхнє переконання саме через законодавче врегулювання дасть змогу встановити правила етичної громадської взаємодії, роблячи наголос на відмежовування мови ворожнечі та зневажливих ярликів, водночас захищаючи свободу слова:

«Дуже багато, на мою думку, залежить від: перше — це президент і друге — це, в принципі, наша влада» (ж, 19)

«Я не знаю, можливо це час в державі впровадити якусь політику на це» (ж, 20)

«Все це було б логічніше на якомусь, можливо, законному рівні, на питанні мовної освіти і так далі. В тому плані, якби це було в законі прописано, що ми там, не знаю, не можемо називати тих западенцями, ділити Україну на Східну, Західну і так далі [...]. Але в той же час тут важливо, щоб не обмежувалося права і свободи людини на вираження своєї думки» (ж, 23).

Тож, визначальними стратегіями виділено самоаналіз своїх дій в Інтернеті, вдосконалення навичок медіаграмотності, започаткування освітніх проєктів та

громадянської освіти, законодавче врегулювання та, нарешті, поступова зміна поколінь. Таке позиціонування є маркером формування зрілої соціальної ідентичності, що конструює образ бажаної об'єднаної України — спільноти, в якій важливими є не відмінності, а здатність до етичної взаємодії, діалогу та рефлексії.

Висновки до третього розділу:

Отже, у третьому розділі було здійснено аналіз того, як українська молодь сприймає дискурсивні практики, що створюють та підтримують в Інтернет-просторі образ «роз'єднаної України». Отримані результати показали, що респонденти не просто констатують присутність схожих дискурсів у своєму інформаційному просторі, а й висловлюють критичні міркування щодо їхнього впливу на міжрегіональні зв'язки та загальний клімат у суспільстві. Молоді українці визначають конкретні теми, фрази та мовні маркери, які породжують конфлікти, сприяють розмежуванню на «своїх» та «чужих» і викликають емоційне напруження. Натомість, у відповідях простежується намагання до конструктивного спілкування. Опитані чітко визначають рамки допустимого, негативно реагують на агресивну риторику, визначають можливі підходи для зниження комунікаційної напруги, що починається від уникнення провокативних коментарів до акцентування на власній відповідальності за сказане в Інтернеті. Тож, згідно з отриманими результатами молодь демонструє чутливість до дискурсивних практик, що сприяють роз'єднанню, вміє критично аналізувати публічний дискурс та має потенціал до створення нових, консолідуючих форм спілкування, незважаючи на вплив тенденцій до фрагментації.

Емпіричні дані переконують, що онлайн-дискусії функціонують не тільки як місце для висловлювання поглядів, але й як поле соціальної категоризації, де молодь обирає свою позицію в протистоянні. Це повністю перегукується з теоретичними засадами соціальної ідентичності А. Тешфела та Дж. Тьорнера, що розкривають механізми формування про «своїх» і «чужих» в контексті взаємодії

між різними групами. Сприйняття респондентами поділів на «Східну Україну» та «Західну Україну», на «своїх» та «чужих» та їхня реакція, показують яким чином у інформаційному просторі в умовах війни активізуються механізми ідентифікації та єднання всередині груп.

ВИСНОВКИ

Проблема уявного відчуження в українському суспільстві — це багатовимірний соціальний феномен, що має корені в історичних, політичних та культурних процесах. Дискурс про «дві України», що базується на бінарних протиставленнях, таких як «Захід-Схід», було помітним та зрозумілим способом опису внутрішніх суперечностей ідентичності протягом багатьох років. Однак в умовах повномасштабної війни, яка, здавалося б, мала б дійсно повноцінно об'єднати націю, ця риторика не просто не зникає, а й активно проявляється у цифровому світі, перш за все через розповсюдження мови ворожнечі.

Аналіз емпіричних даних, зібраних в процесі глибинних інтерв'ю з молоддю, продемонстрував, що поняття «роз'єднаної України» постає як комплексний конструкт, що може містити в собі як критичне переосмислення стереотипів та водночас віру в перспективу спільного єднання. Попри те, що в соціальних мережах часто трапляються регіональні кліше, переважна більшість опитаних не вважають себе частиною конфлікту між умовними «двома Українами». Натомість, вони намагаються відсторонитися від поляризованих наративів, виявляючи рефлексивний підхід.

Дослідження виявило, що мова ворожнечі в онлайн-спілкуванні виступає емоційним спусковим механізмом. Вона здатна не тільки підживлювати ворожі настрої, але й викликати спротив цим дискурсам серед молоді. Поляризація в онлайн-просторі проявляється не тільки в агресивній лексиці чи образливих виразах, але й у її впливі на уявлення молоді про суспільну єдність, прийнятність конкретних способів висловлювання думки, тощо.

Уявлення української молоді про «роз'єднаність» не є простою відповіддю на поширені наративи, а є шляхом простого маневрування між особистим досвідом, суспільними сподіваннями та онлайн-практиками спілкування. Ці висновки наголошують на необхідності розширення міждисциплінарних розвідок, щоб брати до уваги не тільки текстове наповнення дискусій, а й емоційний компонент, способи комунікації та процеси формування ідентичності в умовах сьогодення — цифровій реальності та в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ващинська І. І. Соціальні ідентичності та групові лояльності в сучасному українському суспільстві: дис. ... канд. / ЛНУ імені Івана Франка. Львів, 2019.
2. Галушко К. Ю. Індустріальне суспільство [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; НАН України, Інститут історії України. – К. : Наукова думка, 2005. – Т. 3 : Е – Й. – С. 672. – 672 с. : іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Industrialne_suspilstvo
3. Грушецький А. Сприйняття українцями рівня єдності суспільства. Київський міжнародний інститут соціології 02.07.2024. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1418&page=1> .
4. Думчева А. Становище молоді в Україні. Робоча група ООН у справах молоді. Київ, 2019. С. 1 – 79.
5. Ісакова, Т. О. Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. Стратегічні пріоритети. Серія: Політика. 2016. вип. 4. С. 90–97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_13
6. Кузнєцова, Т. Масмедійний hate-speech, або як медіа конструюють нову реальність ненависті. Communications and Communicative Technologies. 2022. вип. 22. С. 93–99. URL: <https://doi.org/10.15421/292210>
7. Кривицька О. Міжрегіональний "розкол" України: чинники поглиблення. Політичний менеджмент. 2008. вип. 2. С. 51–65.
8. Львова, О. Л. Мова ворожнечі: теоретико-правовий аналіз поняття. Правова держава. 2018. вип. 28. С. 71–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2018_29_11
9. Мід Д. Г. Дух, самість і суспільство. З точки зору соціального біхсвіюриста. 2000.
10. Римаренко С. Регіональні аспекти соціокультурних трансформацій в Україні. Етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у сучасній Україні. 2017. С. 284–309.

11. Рябчук М. «Сяк-так, абияк»: двадцять років посткомуністичної трансформації в Україні. Україна. Процеси націотворення / упор. А. Каппелер; пер. з нім. Київ: К.І.С. 2011. С. 381–396.
12. Рябчук М. Дві України: реальні межі, віртуальні війни. Київ: Критика, 2003. 335 с.
13. Шабатура, А. А. Мова ворожнечі в українських соціальних мережах (Кваліфікаційна робота магістра, Хмельницький національний університет). 2024. 83 с. URL: <https://elar.khmnmu.edu.ua/items/7cb9c190-8f44-416e-a9c1-7ae14243f6f7>
14. Шостак С. Ідентичність як проблема соціологічного теоретизування. Соціальні виміри суспільства. 2000. С. 107–122 с.
15. Berger, P. L. and T. Luckmann, *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*, Garden City, NY: Anchor Books., 1966.
16. Brubaker, R. & Cooper, F. Beyond «Identity». *Theory and Society*. 2000. Vol. 29 (1). P.1–47.
17. Cooley C. H. *On Self and Social Organization*. Chicago : University of Chicago Press, 1998.
18. Gorodnycha, L., Olkhovyk, M., & Gergul, S. Linguistic analysis of Slavic media texts containing hate speech. *EUREKA: Social and Humanities*. 2020. Вип.6. С. 3–9. URL: <https://doi.org/10.21303/2504-5571.2020.001540>
19. Hobova, Y. East-West dichotomy in the context of Ukrainian conflict resolution. *Cognition, Communication, Discourse*. 2018. вип.17. С. 69–78. URL: <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2018-17-06>
20. Horbyk R. Discourses on Languages and Identities in Readers' Comments in Ukrainian Online News Media: An Ethnolinguistic Identity Theory Perspective. *East/West. Journal of Ukrainian Studies*. 2018. Т. 5, вип. 1. С. 113–138. URL: <https://doi.org/10.21226/ewjus417>.
21. Krylova-Grek Y. Psycholinguistic approach to the analysis of manipulative and indirect hate speech in media. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2022. 73–83 с. URL: <https://doi.org/10.29038/eejpl.2022.9.2.kry>.

22. Kyrychenko, R., & Salnikova, S. Dynamics of aggressive discourse on Ukraine and the West in the Russian pro-government media in 2000–2022. *European Journal of Transformation Studies*, 11-те вид. 2023. 45–60 с. URL: <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/journal-transformation/article/view/8221>.
23. Pierri, F., Luceri, L., Jindal, N., & Ferrara, E. Propaganda and misinformation on Facebook and Twitter during the Russian invasion of Ukraine. 2022. URL: <https://arxiv.org/abs/2212.00419>.
24. Shulska, N., Kostusiak, N., Zyma, O., Larina, K., Bukina, N., Kevliuk, I., & Ostapchuk, S. Hate language as a negative phenomenon of the Ukrainian domestic media space in news content about the war. 2-ге вид. *AD ALTA*, 2023. 82–87 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22671>.
25. Tajfel H., Turner J. C. An integrative theory of intergroup conflict // Austin W. G., Worchel S. (Eds.). *The social psychology of intergroup relations*. Monterey : Brooks/Cole, 1979. С. 33–47.
26. Tajfel H. *Social identity and intergroup relations*. Cambridge : Cambridge University Press, 1982.
27. Tajfel H., Billig M., Bundy R., Flament C. Social categorization and intergroup behaviour // *European Journal of Social Psychology*. 1971. Vol. 1, № 2. P. 149–178.
28. Turner J. C., Hogg M. A., Oakes P. J., Reicher S. D., Wetherell M. S. *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Oxford : Basil Blackwell, 1987.

ДОДАТОК А

Гайд для проведення глибинного інтерв'ю

Добрий день! Мене звати Алла, я студентка магістратури Київського національного університету імені Тараса Шевченка, і в межах свого наукового дослідження вивчаю комунікативні дискурси в Україні під час війни. Зокрема, мене цікавить, як молодь оцінює патерни травматизованого мовлення в онлайн-дискусіях.

Дослідження комунікативних дискурсів для мене це не лише академічне питання. Все, що відбувається сьогодні торкається мене і хвилює. Наразі основна боротьба, безперечно ведеться на фронті. Але разом з тим, ми існуємо в середовищі, де інформація має таку ж потужність, як і зброя. Усі можемо спостерігати, як обговорення в мережі можуть формувати думки, розділяти суспільство. З одного боку, життя без Інтернету здається неможливим – він слугує головним джерелом новин, комунікації та обміну ідеями. З іншого боку, в цьому безмежному інформаційному потоці легко заблукати. Хотілося б краще відокремлювати те, що ми читаємо, і розпізнавати справжні думки серед маніпуляцій, усвідомлювати, де йдуть реальні конструктивні дискусії, а де маємо справу з штучно сфабрикованими конфліктами, в які втручаються ботоферми. Саме тому я вирішила розпочати дослідження цієї теми – не лише як науковець, а й як людина, що щодня зустрічається з подібними викликами.

Чи не проти Ви взяти участь в інтерв'ю? Воно складатиметься з кількох запитань, а також аналізу реальних публікацій із соцмереж, щоб зрозуміти Вашу точку зору щодо висловлювань у коментарях.

Дослідження носить виключно науковий характер, результати інтерв'ю є повністю анонімними, а надана Вами інформація – конфіденційною. Результати будуть представлені в узагальненому вигляді, без посилання на авторів.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

2.1. Специфіка дискурсу "роз'єднаної України"

1. Чи стикалися ви з розмовами чи дискусіями в Інтернеті, де війна в Україні подавалася як фактор, що розділяє суспільство?

2. Які ідеї про "роз'єднаність" ви помічали в Інтернеті?
3. Чи вважаєте ви, що в інформаційному просторі є відчутна напруга між жителями різних регіонів? Чому?

2.2. Аналіз реальних кейсів (демонстрація постів з коментарями)

На цьому етапі хотіла б вам продемонструвати деякі кейси з коментарями з Інтернету, що містять елементи травматизованого мовлення та емоційно забарвлені дискусії, зокрема кілька коментарів містять у собі лайливі слова.

Кейс №1:

← **Ланцюжок** 22 897 переглядів

 tima_ibragimov 11/22/24

Фортеця Львів **XXX**
Фортеця Чоп **✓✓✓**

1000 днів незламності Прикарпаття
2723 просмотра 23 ч назад **Ещё**

 Івано-Франківська ОДА 276 **Подписаться**

 347 115 2 30

 yhorn @flutteredowl

як правило ущемляється по поводу сходу як раз та бидлота каторая на адесском или харьковском разгаваривает, оруть з руснявого мему "фортеця Львів" і тд.
опущені в всіх сенсах дегенерати

7:15 PM · Nov 23, 2024 · 119 Views

mogutniy.hrusch 11/22/24

Любить західна Україна приписувати собі героїзм, до якого і близько не причетна!

♡ 69 💬 6 ↻ ▼

Показати відповіді

sashaaaju 11/23/24

Що тобі не подобається? Ти з Харкова? Це випадково не в твоєму місті асвабодітелі клікали? Комуś україномовні заважали

♡ 1 💬 2 ↻ ▼

zsuzsanna.asztalos.589 11/23/24

Приперся Харкї на Закарпаття і ще @@@ть.Нехай свій Харкїв повертаються захищати ,а не Закарпаття має за них страждати !!!

♡ 1 💬 ↻ ▼

Кейс №2:

Ланцюжок

8 166 переглядів

naty.tally 10/20/24

Вас теж бісить, коли пишуть Західна Україна? Так, неначе ми дві Кореї? Бляха - захід України. Так само схід, північ, південь - все з малої букви.

♡ 472 💬 81 ↻ 3 ▼ 1

Відповіді

Переглянути дії >

v_rz_ 10/20/24

Так, ви інша країна і всі 600 років були іншими, в іншій імперії, з іншою релігією, менталітетом і по іншу сторону баррикад! Так що ви інші, і ми з вами різні, дякувати Богу!

4

1

da.etolera 10/20/24

Якби «западенці» не сприймали людей зі сходу України як окрему націю і москалів, в першу чергу, то і ніхто б так не казав, і жили б усі в мирі та злагоді.

2

denkolesnyk 10/20/24

Ментально, Україн є дві, якщо не три. Думаю тут саме про це.

7

korenishka 10/20/24

Бісить ще й як! У нас одна країна - Україна! Схід, захід, північ, південь України, країни, нашої Батьківщини 🇺🇦🇵🇸

Відповіді

Переглянути дії >

v_rz_ 10/20/24

Нічого подібного, забирай своїх бандерлохів і живи з ними на західній, а нам без вас лише краще буде! Він цього біосміття західного одні проблеми

Які думки, почуття та емоції у вас виникли після прочитання цих прикладів?

4. Як ви вважаєте, хто з учасників дискусії має рацію? Чому?
5. Які аргументи здаються вам найбільш переконливими, а які — неприпустимими?
6. Як ви оцінюєте тональність представленої дискусії?
7. Чи відчуваєте ви, що деякі коментарі несуть в собі агресію, образливість або травматичний зміст? У яких саме коментарях чи словосполученнях вбачаєте це?

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

9. Як, на вашу думку, такі дискусії впливають на суспільство загалом?
10. Що, на вашу думку, можна зробити для зменшення поділу в суспільстві через комунікацію?

На цьому все! Дякуємо за Ваш час та участь у нашому дослідженні!

ДОДАТОК Б

Типовий транскрипт для розуміння перебігу інтерв'ю

Стать: жіноча

Вік: 21 роки

Тривалість інтерв'ю: 24 хвилини

Інтерв'юер: Привіт! У межах свого наукового дослідження вивчаю комунікативні дискурси в Україні під час війни. Зокрема, мене цікавить, як молодь оцінює патерни травматизованого мовлення в онлайн-дискусіях. Трішки скажу від себе. Дослідження комунікативних дискурсів для мене це не лише академічне питання. Все, що відбувається сьогодні торкається мене і хвилює. Наразі основна боротьба, безперечно ведеться на фронті. Але разом з тим, ми існуємо в середовищі, де інформація має таку ж потужність, як і зброя. Усі можемо спостерігати, як обговорення в мережі можуть формувати думки, розділяти суспільство. З одного боку, життя без Інтернету здається неможливим – він слугує головним джерелом новин, комунікації та обміну ідеями. З іншого боку, в цьому безмежному інформаційному потоці легко заблукати. Хотілося б краще відокремлювати те, що ми читаємо, і розпізнавати справжні думки серед маніпуляцій, усвідомлювати, де йдуть реальні конструктивні дискусії, а де маємо справу з штучно сфабрикованими конфліктами, в які втручаються ботоферми. Саме тому я вирішила розпочати дослідження цієї теми – не лише як науковець, а й як людина, що щодня зустрічається з подібними викликами.

Чи не проти ти взяти участь в інтерв'ю?

Респондент: Ні

Інтерв'юер: Воно складатиметься з кількох запитань, а також аналізу реальних публікацій із соцмереж, щоб зрозуміти твою точку зору щодо висловлювань у коментарях. Дослідження носить виключно науковий характер, результати інтерв'ю є повністю анонімними, а надана Вами інформація – конфіденційною. Результати будуть представлені в узагальненому вигляді, без посилання на авторів. Чи дозволиш ти, щоб наша розмова була записана?

Респондент: Звісно.

Інтерв'юер: Гарзд, дякую! Перше питання таке: чи стикалися ти з розмовами чи дискусіями в Інтернеті, де війна в Україні подавалася як фактор, що розділяє суспільство?

Респондент: Так, багато разів. Я думаю, одні з основних факторів — це, по-перше, мовне питання, яке дуже загострилося під час війни, і інші аспекти, які розділяють суспільство. Як на мене, це особливо зараз актуальна поведінка працівників ТЦК. І мобілізація, питання мобілізації, питання укомплектованості військ особливо, якщо люди особисто зіштовхувались з якимось негативним досвідом, то перепалки в коментарях під постами в Інстаграмі дуже-дуже потужні. Угу.

Інтерв'юер: А як ти вважаєш, в інформаційному цьому просторі є відчутна напруга між жителями різних регіонів? І чому?

Респондент: Я думаю, що частково це пов'язано із мовним питанням, оскільки так історично склалось, що в західних регіонах переважає українська, а в східних і центральних значною мірою говорять російською. То ось ці мовні дебати, як на мене, часто розгораються саме між представниками різних регіонів. Складно сказати, що це саме протистояння регіонів. Я думаю, це більше пов'язано з тим, що от історично, так, вони говорять різними мовами, але наскільки це питання от східняк-західняк умовно Не впевнена.

Інтерв'юер: Супер. На цьому етапі хотіла б тобі продемонструвати деякі кейси з коментарями з Інтернету, що містять елементи травматизованого мовлення та емоційно забарвлені дискусії, зокрема кілька коментарів містять у собі лайливі слова. Чи буде тобі нормально це читати?

Респондент: так, абсолютно.

Інтерв'юер: *демонстрація 2 кейсів.*

Які думки, почуття та емоції у тебе виникли після прочитання цих прикладів?

Респондент: Мені здається, просто ці люди, які пишуть от там умовно про бандерівців чи про чи якісь негатив... Я здебільшого побачила самі ланцюжки негативні, якісь вкиди про Західну Україну і вже відповіді щось було і про Східну

в тому числі. Про Схід України, будемо говорити коректно. Ось, мені здається, можливо ці люди просто особисто зіштовхувались з якимось негативним досвідом або негативним ставленням з боку окремих заходу України чи сходу України. І на основі цього якась загальне бачення всього цілого регіону. І мені дуже не подобається, коли люди намагаються применшити чийсь біль, чи чийсь страждання виправданнями, що типу а от, а інші страждають більше, як в контексті зі Львовом. Те, що умовно Харків чи, не знаю, Запоріжжя, багато страждають і переносять багато ударів, не робить від цього страждання якихось пересічних львів'ян меншими, як на мене. Тому що це не змагання, хто страждає більше, хто більше несе на собі наслідків війни і, як на мене, Львів зіштовхується з численними економічними викликами, в тому числі, і приймає багато біженців. Звичайно, є і негативні аспекти, як, наприклад, піднімання цін на житло, але це не свідчить про всіх жителів заходу України. І коли люди починають ці дискусії про те, яка Україна справжня, яка Україна більше Україна, яка Україна більш потужна. Не знаю, що вони намагаються одне одному довести, чи якось виділити себе в якусь вищу касту громадян з якоїсь правильною справжньою України. І поки ми будемо таким займатись, то боротися проти росії ефективно буде складно.

Інтерв'юер: Я, до речі, ще помітила після прочитання в тебе оці дискусії викликали сміх. Це правда?

Респондент: Було останнє. Я таких просто креативних образ давно не читала.

Інтерв'юер: Як ти вважаєш, хто з учасників цих дискусій має рацію і чому?

Респондент: Мені сподобалося, як одна дівчинка написала, що не треба ділити на Західну Україну і Східну: «Вас теж бісить, коли пишуть Західна Україна? Так, неначе ми дві Кореї? Бляха захід України. Так само схід, північ, південь все з малої букви».

В мене іноді теж ця помилка проскакує та ось тут... але справді річ не в тому, що є якась умовна Західна Україна, яка окремо від цієї іншої України, чи якась Східна Україна, чи якась центральна. Це все просто регіони однієї країни,

які, звичайно, мають свої відмінності, але це не робить їх якимись окремими одиницями, тому тут підтримка. А все інше, я вважаю, що в нас є більш насущні проблеми, ніж з'ясовувати, хто з нас бандерівець, хто з нас москаль і якісь інші нісенітниця.

Інтерв'юер: Які тобі аргументи здаються найбільш переконливими, а які взагалі неприпустимими?

Респондент: *«Любить західна Україна приписувати собі героїзм, до якого і близько не причетна!»* — я не знаю, які травматичні події змусили цього коментатора так критично ставитися до заходу України, але хіба це не війна, яку веде вся Україна разом. Хіба є якась дискримінація з приводу того, а які саме воїни, з яких регіонів України воюють там на сході? Хіба не всі сім'ї однаково несуть втрати. Звичайно, що Харків страждає більше від обстрілів, але і на заході України є виклики і якби ці регіони приймають багато біженців зі східних регіонів. Тому говорити про якийсь умовний героїзм, що як на мене дуже люблять наші люди і змагатися в кого цього героїзмі більше і хто більший герой, а хто на це право не має. Це трохи дивно, як на мене.

«Що тобі не подобається? Ти з Харкова? Це випадково не в твоєму місті асвабодітелей кликали? Комуś україномовні заважали», — з приводу закиду щодо звинувачень жителів Харкова, щодо «освободітелів» теж я вважаю незаслужено. Складно судити про все місто по якійсь окремій вибірці людей, не знаючи, наскільки велика ця вибірка. А звичайно, мені здається, в будь-якому місці будуть і зрадники, будуть і люди, які готові віддати життя за інтереси своєї країни. Але будуть, звичайно, і люди, які продаються, люди, які зраджують. Тому це не проблема конкретно регіону чи конкретного міста, це проблема того, що всі люди і люди помиляються. Тому треба бути єдиною країною, якщо ми хочемо перемогти в цій війні.

Інтерв'юер: Як ти загалом можеш оцінити тональності цих двох дискусій?

Респондент: Агресивні, зосереджені на тому, щоб максимально розділити і відокремити себе від якоїсь іншої України, іншої групи людей і максимально спрямовані на поділення на наших і чужих.

Інтерв'юер: Чи відчуваєш ти, що деякі коментарі несуть в собі якусь образливість, агресію, травматичний зміст. У яких саме коментарях і словосполученнях, якщо ти це бачиш. Угу.

Респондент: Висловлювання типу «бидлота» і ось ці щось на «адескам ілі харьковскам разгаваріваєт», оці всі історії «дегенерати» і подібні речі.

«Любить західна Україна приписувати собі героїзм, до якого і близько не причетна!» — теж у тому числі, хоч і без відвертих образ, але з контекстом. Хоча, я думаю, це можна вважати за відверту образу — з контексту читається.

«Що тобі не подобається? Ти з Харкова? Це випадково не в твоєму місті асвабодітелєй кликали? Комусь україномовні заважали», — твердження про «освободітелєй».

«Приперся Харькі на Закарпаття і ще @@@ть.Нехай свій Харьків повертаються захищати, а не Закарпаття має за них страждати !!!» — в тому числі ось це «свій» і «твій», «повертайся на свій Харків». Теж знову ж таки поділення на наших і не наших.

«Вас теж бісить, коли пишуть Західна Україна? Так, неначе ми дві Кореї? Бляха захід України. Так само схід, північ, південь все з малої букви», — тут все окей.

«Так, ви інша країна і всі 600 років були іншими, в іншій імперії, з іншою релігією, менталітетом і по іншу сторону баррикад! Так що ви інші, і ми з вами різні, дякувати Богу!» — ось це та сама історія «наші і чужі». «Інша сторона барикад, інша імперія, ви - інша країна». Ніби ми справді Північна і Південна Корея, ніби ми справді не одна країна, що ненормально.

«Ментально, Україн є дві, якщо не три. Думаю тут саме про це», — так, ну і те саме про дві України.

«Нічого подібного, забирай своїх бандерлохів і живи з ними на західній, а нам без вас лише краще буде! Він цього біосміття західного одні проблеми», — мій улюблений в лапках коментар про «бандерлохів і біосміття». Я не знаю, як це коментувати, чесно. Аби то було найбільша наша проблема на даний момент. Хто справжній українець, а хто не справжній?

Інтерв'юер: Як на твою думку, взагалі такі дискусії впливають на суспільство?

Респондент: Я думаю, все знову зводиться до пошуку ворогів, пошуку того, хто не наш, хто менше українець, ніж там я і мій сусід. Я думаю, абсолютно негативно. Це дає простір для росії втручатися в ці дискусії і простір для росії створювати контент не тільки для висвітлення умовно цих дискусій, але і для множення їх на 10 і провокування ще більших суперечок, які особливо зараз роблять нас дуже вразливими, тому що війна, як ти на початку сказала, справді не тільки на полі бою, а і інформаційна війна. І з такими постійними суперечками інформаційну війну ми часто програємо, на жаль.

Інтерв'юер: Що на твою думку можна зробити що щоб зменшити оцей поділ в суспільстві через комунікацію.

Респондент: Я думаю, треба спрямувати певні зусилля і кошти на те, щоб запровадити, можливо, якусь кампанію щодо розвіювання стереотипів про Західну Україну і бандерівців, і про Східну Україну, і прихильників росії, імперії і всього іншого. Показати, що це залежить від людини, а не від регіону, що всі люди різні, що в усіх регіонах є як патріоти, які достойні поваги, так і можливо висвітлити, хоча я не знаю, наскільки допоможе висвітлення якихось негативних кейсів. Тому зосередимось на позитиві, про те, що у всіх регіонах є віддані своїй справі люди і, не знаю, спрямувати зусилля на те, щоб максимально розвіяти ці стереотипи в суспільстві.

Інтерв'юер: Дякую дуже за твої відповіді!